

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**PRIMERJAVA POSTOPKOV SKLENITVE
ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJE
ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI**

Martina Jeras

Ljubljana, september 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
visokošolskega programa

**PRIMERJAVA POSTOPKOV SKLENITVE ZAKONSKE ZVEZE IN
REGISTRACIJE ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI**

Kandidatka: Martina Jeras
Številka indeksa: 04034217

Mentorica: doc. dr. Polonca Kovač

Ljubljana, september 2009

POVZETEK

V diplomski nalogi sem predstavila veljavno ureditev sklenitve zakonske zveze po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, registracijo istospolne partnerske zveze po Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Delo se osredotoča na primerjavo podobnosti in razlik obeh pravnih ureditev. Predstavila sem prednosti in slabosti registracije istospolnih partnerskih zvez v primerjavi s sklepanjem zakonske zveze.

V zadnjih letih je slovenska družinska zakonodaja postopoma doživljala spremembe, ki so jih narekovale številne mednarodne konvencije pa tudi ostale evropske ureditve. Tudi iz tega razloga sem vključila v diplomsko nalogo pomembno evropsko pravno vsebino in analizirala predstavitve sklepanja zakonskih zvez ter registracije istospolnih zakonskih skupnosti v izbranih državah. Prav tako se na področju družinskega prava v Sloveniji obeta reforma, ki bo celovito in sistematično uredila omenjeno področje.

Ključne besede: zunajzakonska skupnost, zakonska zveza, civilna poroka, razveza, istospolni partnerji, registracija istospolnih partnerjev, dedovanje, diskriminacija.

SUMMARY

The topic of this diploma is marriage (regulated by Law on Marriage and Family Relations) and registration of relationship between the same-sex partnership (regulated by Law on the Registration of Same-Sex Partnership). First it was important to compare similarities and differences of both regulations. Further on also advantages and disadvantages of the registration in comparison with marriage are explained.

In recent years the Slovenian law is going through some important changes that are influenced by a number of international conventions as well as other European legislations. This was the reason I have included important legal content and then also presented marriages and registrations in selected countries. Finally, also initiative for amendment of Law on the Registration of Same-Sex Partnership is taken into consideration. It is worth to point out that in the field of family law reform is promised, which should regulate area in comprehensive and systematic way.

Key words: consensual union, marriage, civil marriage, divorce, same-sex partners, registration of same-sex partners, succession, discrimination.

KAZALO

POVZETEK	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD	1
1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA	1
1.2 NAMEN IN CILJI	1
1.3 METODE DELA	1
1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	1
2 ZAKONSKA ZVEZA	3
2.1 ZAKON O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH	3
2.2 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE	4
2.2.1 Pojem zakonska zveza	4
2.2.2 Pogoji za sklenitev zakonske zveze	5
2.2.3 Oblika in postopek sklenitve zakonske zveze	7
2.2.4 Pravne posledice sklenitve zakonske zveze	10
2.2.4.1 Osebno področje	10
2.2.4.2 Premožensko področje	12
2.2.5 Neveljavna zakonska zveza	13
2.3 PRENEHANJE ZAKONSKE ZVEZE	14
2.3.1 Splošno o prenehanju zakonske zveze	14
2.3.2 Razveza zakonske zveze	15
2.3.2.1 Postopek za razvezo zakonske zveze	16
2.3.2.2 Pravne posledice razveze zakonske zveze	17
2.3.2.3 Pravne posledice razveze zakonske zveze v razmerju do otrok	18
2.4 ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST	20
2.4.1 Pojem zunajzakonska skupnost	20
2.4.2 Pogoji za priznanje zunajzakonske skupnosti	20
2.4.3 Pravne posledice zunajzakonske skupnosti	21
2.5 PRAKSA	22
2.5.1 Obličnost sklenitve zakonske zveze, splošne ugotovitve	22
2.5.2 Predlog Družinskega zakonika	23
2.6 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE V POSAMEZNIH DRŽAVAH	24
2.6.1 Švedska	24
2.6.2 Nemčija	25
2.6.3 Avstrija	25
2.6.4 Velika Britanija	26
2.6.5 Francija	26
2.6.6 Zakonska zveza v skandinavskih državah	26
3 ISTOSPOLNA PARTNERSKA SKUPNOST	27
3.1 ZAKON O REGISTRACIJI ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI	27
3.2 REGISTRACIJA ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI	28
3.2.1 Pojem registracija istospolne partnerske skupnosti	28
3.2.2 Pogoji za registracijo istospolne partnerske skupnosti	29
3.2.3 Oblika in postopek registracije istospolne partnerske skupnosti	30
3.2.4 Pravne posledice registrirane istospolne partnerske skupnosti	32
3.2.5 Pravne posledice registrirane istospolne partnerske skupnosti v razmerju partnerjev do otrok	34
3.3 PRENEHANJE REGISTRIRANE ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI	34

3.3.1 Splošno o prenehanju registrirane istospolne partnerske skupnosti	34
3.3.2 Pravne posledice prenehanja registrirane istospolne partnerske skupnosti	34
3.4 PRAKSA	36
3.4.1 Pobuda za presojo ustavnosti 22. člena ZRIPS-a	36
3.4.2 Pripombe k Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti	39
3.5 REGISTRACIJA ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI PO POSAMEZNIH DRŽAVAH	42
3.5.1 Registracija istospolne partnerske skupnosti z ozirom na pravo Skupnosti	42
3.5.2 Nemčija	43
3.5.3 Nizozemska	44
3.5.4 Francija	44
4 PRIMERJALNA ANALIZA	45
4.1 SKLEPNI PREGLED PODOBNOSTI IN RAZLIK MED SKLENITVIJO ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJO ISTOSPOLNE SKUPNOSTI	45
4.2 DEJAVNOST IN PRISTOJNOSTI JAVNIH ORGANOV NA PODROČJU ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJE ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH SKUPNOSTI	48
5 ZAKLJUČEK	52
LITERATURA	55
VIRI	56
INTERNETNI VIRI	58
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORICE	59

1 UVOD

1.1 IZHODIŠČE DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplomske naloge z naslovom Primerjava postopka sklenitve zakonske zveze in registracije istospolne partnerske skupnosti je, da celovito in sistematično predstavi ureditev na obeh področjih.

Izhodišče diplomske naloge je njena dispozicija in z njo povezana vsebina. Vsebina naloge je bila črpana iz veljavne zakonodaje in statistično verodostojnih virov. V diplomski nalogi se osredotočam na procesni vidik obeh oblik, tj. sklenitve zakonske zveze in registracije istospolne partnerske skupnosti.

Upravne enote morajo v procesnih dejanjih sklenitve zakonske zveze in registracije istospolne partnerske zveze postopati po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih /ZZZDR/ (Ur. List RS. št. 13/1994, 82/1994, 29/1995, 26/1999, 70/2000, 64/2001, 110/2002, 16/2004, 69/2004). Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti /ZRIPS/ (Ur. List RS. št. 65/2005). Prvotno sta na teh področjih to krovna zakona, vendar se kot subsidiarna raba uporabljata še Pravilnik o sklepanju zakonske zveze in Pravilnik o registraciji istospolnih partnerskih skupnosti.

1.2 NAMEN IN CILJI

Namen diplomske naloge je, s pomočjo veljavne zakonodaje, preučiti in predstaviti postopek sklenitve zakonske zveze in registracije istospolne partnerske skupnosti ter vpliv evropskega prava na ureditev obeh omenjenih področij.

Cilj naloge je prikazati uporabo Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ter Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Cilj naloge pa je tudi zaokrožena in celovita primerjava obeh oblik ter prikaz temeljnih razlik med njima.

1.3 METODE DELA

Pri obravnavi in analizi diplomskega dela so uporabljene teoretične, analitične in primerjalne metode ter pridobljeni podatki na področju matičnih zadev na Ministrstvu za notranje zadeve v Ljubljani. Analizirati in preučiti je bilo potrebno veliko pravnih virov in pravne literature, ki obsegajo predmet našega raziskovanja.

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je razdeljena na pet poglavij, ki so naprej členjena na ustrezna vsebinska podpoglavja.

Prvo poglavje vsebuje uvod, kratko predstavitev izhodišč diplomske naloge, namene in cilje ter opis naloge.

V drugem poglavju predstavim zgodovinski razvoj ZZZDR v RS. Sledi razčlenitev sklenitve zakonske zveze. V tem poglavju so zajete bistvene procesne sestavine. Začenjam s pojmom zakonska zveza, nadaljujem s pogoji sklenitve zakonske zveze, obliko in sklenitvijo zakonske zveze. Nato sledi opredelitev pravnih posledic sklenitve zakonske zveze in naštevanje pogojev za neveljavno zakonsko zvezo. Predstavim tudi vsebino o prenehanju zakonske zveze in se navezujem na vsebino, ki govori o pojmu razveze zakonske zveze, postopku za razvezo zakonske zveze, pravnih posledicah razveze ter pravnih posledicah razveze zakonske zveze v razmerju do otrok. Prav tako obravnavam institut zunajzakonske skupnosti, opredelim pojem zunajzakonske skupnosti, pogoje za obstoj zunajzakonske skupnosti ter pravne posledice, povezane s to vsebino. Vključim še predlog novega Družinskega zakonika in obličnost sklenitve zakonske zveze v praksi.

Na koncu poglavja preučim posamezne izbrane države v odnosu do sklenitve zakonske zveze.

Tretje poglavje se nanaša na istospolne partnerske skupnosti. Predstavim zgodovinski razvoj ZRIPS v RS. Opredelim pojem registrirana istospolna partnerska skupnost, naštevam pogoje za registracijo istospolne partnerske skupnosti, vključim postopek registracije istospolne partnerske skupnosti in pravne posledice registrirane istospolne partnerske skupnosti ter pravne posledice v razmerje partnerjev do otrok. Razčlenim vsebino o prenehanju partnerstva in postopek za to. V analizo vključim pobudo za presojo ustavnosti 22. člena ZRIPS-a ter pripombe k zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Celotno poglavje zaključim z izbranimi evropskimi državami, ki so s svojo zakonodajo močno vplivale na vsebino zakonodaje pri nas z ozirom na pravo skupnosti.

Četrto poglavje predstavlja osrednji del diplomske naloge. Vsebuje analizo podobnosti in razlik sklenitve zakonske zveze in registracije istospolne partnerske skupnosti ter dejavnost in pristojnost javnih organov na področju zakonske zveze in registracije istospolne partnerske skupnosti.

Peto poglavje vsebuje zaključek, v katerem predstavim in povzamem pomembnejša spoznaja, dejstva in ugotovitve analitičnega dela, svoje diplomske naloge.

2 ZAKONSKA ZVEZA

2.1 ZAKON O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH

Republika Slovenija je ob osamosvojitvi sprejela načelo kontinuitete pravnih predpisov. Tako sta ostala v veljavi ZZZDR in ZPPVS. Skupščina je nato 23. 12. 1991 sprejela Ustavo Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91, 42/97, 69/04, 68/06).

Ta je določila, da so verske skupnosti ločene od države. Ločenost države in verskih skupnosti pomeni, da država ni vezana na nobeno versko skupnost. Torej je zakonska zveza najprej sklenjena pred državnim organom, šele potem sledi verska sklenitev poroke, vendar je to v celoti nepotrebno. Danes je v Republiki Sloveniji dopustno skleniti bodisi samo zakonsko zvezo pred državnim organom, bodisi samo pred versko skupnostjo. Odločitev sprejmeta partnerja, če želita skleniti le zakon pred versko skupnostjo, to ni za državo nič spornega.

V Sloveniji je ZZZDR temeljni družinsko-pravni zakon, ki je bil večkrat spremenjen in dopolnjen. Nekatere njegove določbe so bile tudi razveljavljene, zato se je država odločila, da bi bilo najbolje sprejeti nov zakon, ki bi kot ZZZDR obravnaval celotno družinsko pravno snov. Po več letih priprave in obravnavanja predloga je ta v medresorskem usklajevanju.

Ustava ureditev in definicijo zakonske zveze v celoti prepušča zakonu. V 53. členu določa, da zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, družino in zunajzakonsko skupnost ureja zakon. Temelj zakonske zveze je enakopravnost. Opredelitev zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti v celoti prepušča zakonodajalcu. Posebno varstvo je zagotovljeno le družini. To se posredno zagotavlja zakonski zvezi kot v pravnem institutu, ki je namenjen varstvu družine. Zakonodajalec je s sprejemom Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih v 3. členu določil definicijo zakonske zveze kot zvezo moškega in ženske, s tem pa enak pogoj postavil za veljavnost zunajzakonske skupnosti v 12. členu ZZZDR. Ustava, kot osnovno družbeno celico, varuje družino, ki naj bo pravno urejena tako, da bo primerno okolje za vzgojo otrok in zdrav medsebojni odnos med zakoncema.

Po ZZZDR temelji zakonska zveza na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči. Treba je dodati, da sta si zakonca med seboj enakopravna. Sklenitev zakonske zveze pa naj bi vedno temeljila na čustveni odločitvi bodočih zakoncev.

Materija ZZZDR je razdeljena na sedem vsebinskih sklopov: uvodne določbe, zakonska zveza, razmerja med starši in otroci, posvojitev, rejništvo, skrbništvo, predhodne in končne določbe.

Primarni zakon na tem področju je torej Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.

2.2 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE

2.2.1 Pojem zakonska zveza

Pojem zakonska zveza ima širok pomen: predstavlja tako akt oziroma dejanje kot tudi pravni odnos. Zakonska zveza pomeni predvsem izmenjavo soglasij (v zakonsko določeni obliki). Sklenitev zakonske zveze je pravni posel, s katerim se ustanovi stanje zakonske zveze.

Definicij zakonskih zvez je veliko in med seboj imajo določene skupne točke. Zakon jo definira kot zvezo, ki se začne s poroko. Povezana je z jasno opredeljeno pogodbo, ki določa jasno opredeljene medsebojne pravice in dolžnosti med zakoncema ter bodočimi otroki (po Bergantu, 1981, str. 101).

Urad za statistiko Republike Slovenije opredeljuje sklenitev zakonske zveze kot postopek, ko osebi različnega spola, skladno z veljavnimi zakonskimi predpisi, skleneta zakonsko zvezo.

Pravica do sklenitve zakonske zveze je temeljna človekova pravica. Uzakonjena je v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah ter konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Po ZZZDR je zakonska zveza z zakonom ustanovljena življenjska skupnost moža in žene (ZZZDR, 3/1. člen). Torej je zakonska zveza osnova družini, ki pa je osnovna celica družbe. Njena pravna ureditev je osnova za njeno varstvo. Zakonska zveza tako prinaša pravno varnost odnosu oziroma pogodbi, ki jo skleneta zaročenca pri vstopu v zakonski stan. Bistvo zakonske zveze je, da se zakonca o vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo skupnost, odločata sporazumno in enakopravno. Vendar pa v lastnih zadevah odloča vsak sam. To se navezuje npr. na izbiro dela in poklica. Zakon navaja tudi namen zakonske zveze v snovanju družine.

V naši zakonodaji imamo obvezno sklenitev zakonske zveze pred državnimi organi. Ne priznava se namreč zakonske zveze, sklenjene pred cerkvenimi oblastmi. O ustreznosti te ureditve so mnenja strokovne javnosti deljena. Nekateri pravijo, da to ni v skladu z enakopravnostjo (URS, 14. člen) vseh državljanov in svobodo veroizpovedi. S to svobodo država jamči vsakomur pristopiti h katerikoli verski družbi ali pa k nobeni.

Razvoj zametkov zakonskega prava sega daleč v zgodnja obdobja družbenega razvoja, ko so na človekovo obnašanje vplivale običajne in moralne norme. Skozi različna obdobja in v različnih pokrajinah se je ureditev zakonske zveze zelo

spreminjala. Ureditev je bila vedno v tesni odvisnosti od vladarja, religije in mnogih drugih dejavnikov.

Skozi evropsko zgodovino sta nastala dva temeljna modela ureditve, saj Evropa že v srednjem veku ni bila več enotno pravno področje. Omenjena modela ureditve zakonske zveze sta romanski in germanski. Romanski model je izgrajen s soglasjem volje ženske in moškega, za germanski model ureditve zakonske zveze pa je bilo značilno, da je bila ženska pod oblastjo moškega, ne glede na to, kašen je bil njen status (poročena, vdova, neporočena). Kasneje je prišlo do obvezno predpisane oblike sklenitve zakonske zveze. Oblika se je uveljavila s prevzemom cerkvene jurisdikcije nad zakonsko zvezo, z namenom preprečevanja tajnih zakonskih zvez. To privede do vse večjih zahtev po neki splošni, nevtralni obliki, ki bi bila sprejemljiva za vse. Normiranje zakonskega prava je nastalo kot posledica francoske revolucije. V Franciji je bila obvezna civilno-pravna oblika zakonske zveze sprejeta v Civilni zakonik (Code civil 1804), ki je nedvoumno vplival na zakonodajo drugih evropskih držav (po Zupančiču, 1993, str. 13).

Torej pojem zakonska zveza ustvarja med zakoncema potencialno trajno vez, tako na formalni način kot miselni. Zakonska zveza predstavlja svobodni dvostranski formalni pravni posel. Svečana oblika sklenitve ima namen predvsem omogočiti razmislek o obveznostih, ki jo s sklenitvijo zakonske zveze prevzameta osebi.

2.2.2 Pogoji za sklenitev zakonske zveze

Pogoji za sklenitev zakonske zveze so razdeljeni v tri skupini. In sicer pogoji za sklenitev zakonske zveze, pogoji za veljavnost zakonske zveze ter zakonski zadržki. Zakon predpisuje pogoje za sklenitev zakonske zveze v (ZZZDR, 16. člen), ki so naslednji.

Zakonsko zvezo lahko skleneta osebi nasprotnega spola, ki pred pristojnim državnim organom, na način kot določa zakon, izjavita svoje soglasje, da skleneta zakonsko zvezo. Kot pogoj za sklepanje zakonske zveze je naveden element, da zvezo sklepata moški in ženska oziroma osebi različnega spola. Zakonska zveza je torej lahko le skupnost moškega in ženske.

Tudi mednarodne pogodbe o človekovih pravicah izrecno govorijo o pravicah moškega in ženske, da skleneta zakonsko zvezo in ustvarita družino. Prvi pogoj je torej dejstvo, da za zakonsko zvezo zakon šteje samo skupnost moškega in ženske. Prav tako je potrebno, da bodoča zakonca soglasno izjavita, da hočeta skleniti zakonsko zvezo. Izjavo morata podati osebno, lahko pa za enega zakonca izjemoma poda izjavo pooblaščenec (ZZZDR, 30. člen). Zadnji pogoj sklenitve zakonske zveze je izpolnjen, če bodoča zakonca na vprašanje pristojnega organa ob prisotnosti dveh prič izrecno in nedvoumno pritrdilno odgovorita, da hočeta skleniti zakonsko zvezo.

Zakon kot pogoj za veljavnost zakonske zveze obravnava tudi svobodno privolitev bodočih zakoncev, ki pa ni svobodna, če je izsiljena ali dana v zmoti. Izsiljena je, če je zakonec privolil v sklenitev zakonske zveze iz strahu ali ob pomoči grožnje.

Privolitev je lahko podana tudi v zmoti. Do zmote lahko pride, če je zakonec mislil, da sklepa zakonsko zvezo s pravno osebo, pa je sklenil zakonsko zvezo z drugo oziroma z osebo, ki ni tista, za katero se je izdajala.

Zakon govori tudi o zmoti. Do zmote pride takrat, kadar so za zakonsko skupnost življenja pomembne lastnosti enega zakonca oziroma okoliščine, ki bi drugega zakonca odvrnile od sklenitve zakonske zveze, če bi zanje vedel. To so: težka in nevarna bolezen, spolna nesposobnost, nosečnost žene z drugim partnerjem in podobno.

Prav tako pa kot pogoj za veljavnost zakonske zveze zakon navaja polnoletnost osebe. Sposobnost za sklenitev zakonske zveze nastopi po našem pravu s polnoletnostjo (ZZZDR, 18. člen). Mladoletnik lahko zakonsko zvezo sklene izjemoma z dovoljenjem Centra za socialno delo iz utemeljenih razlogov. Najnižje starostne meje, pod katero sklenitev zakonske zveze (niti z dovoljenjem) ni možna, zakon ne določa. Po sodni praksi naj bi bila ta starost 14 let. Dovoljenje pa se pridobi le, če je mladoletnik telesno in duševno zrel, da bo lahko izpolnjeval dolžnosti, ki izhajajo iz zakonske zveze.

Zakonske zveze ne more skleniti oseba, ki je težje duševno prizadeta in nerazsodna (ZZZDR, 19. člen). To temelji na dejstvu, da duševno prizadeta oseba ni sposobna za zakon, ker ni sposobna prevzeti oziroma sprejeti dolžnosti, ki izvirajo iz zakonske skupnosti in ki jih prinaša družina.

Zakonsko zvezo ne more skleniti oseba, ki je že poročena (ZZZDR, 20. člen). V slovenskem pravu je uveljavljeno načelo monogamije. To pomeni, da se nova zakonska zveza ne more skleniti, dokler se bivša zakonska zveza ne prekine oziroma ne preneha ali razveljavi (ZZZDR, člen. 20). Še ena zakonska zveza osebe, ki je že poročena, je neveljavna. Še več, hkrati je tudi kazensko odgovorna. Prav tako pa je kazensko odgovorna oseba, ki sklene zakonsko zvezo z osebo, za katero ve, da je že poročena (KZ, 198. člen).

Zakonske zveze ne morejo med seboj skleniti sorodniki v ravni črti in sorodniki v stranski črti do vštetega četrtega kolena: brat-sestra, polbrat-polsestra, stric-nečakinja, teta-nečak, bratranec- sestrična (ZZZDR, 21. člen).

Center za Socialno delo lahko iz utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze med bratranecem in sestrično. To se uveljavlja kot spregled zadržka sorodstva (ZZZDR, 23. člen). Med seboj se ne moreta poročiti posvojitelj in posvojenka oziroma posvojiteljica in posvojenec. Vendar to velja samo pri popolni posvojitvi.

Za veljavnost zakonske zveze je pomembna navzočnost obeh zakoncev ali vsaj en zakonec in pooblaščenec drugega (ZZZDR, 34. člen). Bodoča zakonca morata imeti namen, da ustvarita življenjsko skupnost (ZZZDR, 35. člen).

Najbolj pomembni pogoji za sklenitev zakonske zveze so torej naslednji:

- svobodna privolitev,
- osebi različnega spola,
- soglasna izjava volje,
- polnoletnost (izjemoma mladoletnost pod določenimi pogoji),
- duševna zrelost in razsodnost,
- nesorodstvene vezi (izjemoma lahko, vendar pod določenimi pogoji),
- navzočnost obeh zaročencev (izjemoma lahko pooblaščenec pod določenimi pogoji),
- nezadržek zakonitega sorodstva,
- namen ustvariti življenjsko skupnost.

ZZZDR omenja samo eno okoliščino, ki pomeni zakonsko prepoved, in sicer razmerje skrbništva. Skrbnik in njegov varovanec ne moreta skleniti zakonske zveze, dokler traja skrbništvo (ZZZDR, 22. člen). Če skleneta zakonsko zvezo kljub prepovedi skrbništvo preneha. Obstaja možnost, da center za socialno delo iz utemeljenih razlogov dovoli sklenitev zakonske zveze med skrbnikom in njegovim varovancem. V takem primeru skrbništvo še naprej ostaja. Razen v primeru, če gre za skrbništvo mladoletnika, kajti varovanec dobi s sklenitvijo zakonske zveze popolno poslovno sposobnost in skrbništvo iz tega razloga preneha (ZZZDR, 205. člen).

Sklenjena zakonska zveza velja toliko časa, dokler ni izpodbita. Dokler velja, ustvarja vse pravne posledice, ki jih zakonska zveza ima. Če pogoji za sklenitev niso podani, gre po zakonu za neobstoječo zvezo.

2.2.3 Oblika in postopek sklenitve zakonske zveze

Zakon je predpisal posebno obliko sklenitve zakonske zveze pred pristojnim organom, in sicer v svečani obliki. Pri nas je obvezna civilna oblika sklenitve zakonske zveze pred pristojnim organom oblasti. Stvarno pristojen državni organ oblasti, to je organ, ki je pristojen za sklepanje zakonske zveze, je upravna enota. Postopek sklenitve zakonske zveze se odvija v dveh fazah:

- pripravljalna faza (bodoča zakonca najprej prijavita svoj namen skleniti zakonsko zvezo matičarju, gre za upravni postopek),
- sklenitev zakonske zveze.

Osebi, različnega spola, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, se prijavita matičarju upravne enote, kamor spada kraj, kjer želita skleniti zakonsko zvezo. V prijavi osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za njeno veljavnost.

Ker je vzpostavljen računalniški matični register, se podatki o osebah preverijo tako, da matičar po kraju rojstva vnese osebo v matični register z vsemi podatki, ki so vpisani v rojstni matični knjigi. Ob prijavi za poroko se na matičnem uradu preveri istovetnost oseb na podlagi osebne izkaznice, potnega lista ali vozniškega dovoljenja.

Tisti, ki pa so bili že poročeni, morajo biti ob ponovni prijavi poroke razvezani. Za vdove ali vdovce mora biti zabeležena v rojstni matični knjigi smrt zakonca. Za mladoletnike mora biti izdan upravni akt za spregled mladoletnosti, ki ga izda Center za socialno delo občine stalnega bivališča. Za osebe v sorodu do četrtega kolena pa sklep o spregledu sorodstva. Za tuje državljanke mora biti izdana overjena kopija izpiska iz rojstne matične knjige, potrdilo o samskem stanu ali potrdilo o pravnomočni sodbi o razvezi ali mrliški list pokojnega zakonca ter potrdilo, da tujec ni bil ponovno poročen, potrdilo da po predpisih matične države ni zakonskih zadržkov za sklenitev zakonske zveze. Vsem listinam pa morajo biti predloženi uradni prevodi v slovenskem jeziku. Veljavnost vseh dokumentov je šest mesecev od dneva izdaje. Ob prijavi poroke se navede tudi podatke o dveh izbranih pričah.

Civilna poroka je pri nas edina formalno priznana poroka. Ob prijavi bodoča zakonca plačata upravno takso. Mladoporočenca si svobodno izbereta datum in kraj sklenitve zakonske zveze. Navadno se zakonske zveze sklepajo ob sobotah. Po končanem obredu sklenitve zakonske zveze prejmeta zakonca izpisek iz poročne knjige, s katerim lahko kjerkoli potrjujeta svojo zakonsko skupnost. V ta dokument so vpisani podatki o sklenitvi zveze. To so osebni podatki obeh zakoncev, datum in kraj sklenitve zveze, priimek po sklenitvi zveze in podpis matičarja, ki je izpisek izdal. Naša država priznava vse poroke na tujem, ki jih potrjuje izpisek iz poročne knjige tuje države (Bohorič, 2006, str. 8-10).

V pripravljalni fazi, torej v fazi, ko zakonca nameravata prijaviti namen sklenitve zakonske zveze, gre za upravni postopek, zato se podrejeno uporablja ZUP. Prijava se torej vložijo na upravni enoti, kjer se bodoča zakonca želita poročiti. Izpostaviti kaže pravno naravo nekaterih dokumentov v postopku. Zlasti je to zapisnik o prijavi sklenitve zakonske zveze kot kombinacija vloge na zapisnik in akta o ugotovitvi izpolnjevanja pogojev za sklenitev zakonske zveze. Dejanska sklenitev zakonske zveze ne pomeni upravnega postopka, ampak gre za materialni akt. Sklenitev zakonske zveze torej sledi upravno-postopkovni ugotovitvi izpolnjevanja pogojev. Sklenitev se nadalje vpiše v register, kar je dodatno materialno dejanje. Ob spremembi osebnega imena oziroma prebivališča, vsaj za enega od zakoncev, sledijo nadaljnji posebni upravni postopki (Jerovšek in Kovač, 2008, str. 269).

Upravni postopek je celovit sistem procesnih pravil, po katerih morajo ravnati organi državne uprave, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, kadar odločajo o upravnih stvareh, o pravicah, obveznostih ali pravnih koristih strank. Po tem sistemu pa morajo postopati tudi stranke, kadar pred temi organi uveljavljajo svoje pravice ali branijo svoje pravne koristi, oziroma kadar nasprotujejo naložitvi obveznosti. Ta pravila upravnega postopka ureja Zakon o splošnem upravnem postopku.

Upravna stvar predstavlja pravico ali obveznost ali pravno korist, urejeno z materialnim upravnim predpisom. Če pa pravica ali obveznost ali pravna korist ni nedvoumno opredeljena, štejejo za upravno stvar vsako zadevo, glede katere predpis uporablja besedne zveze ali pojme (znake), kot so:

- organ odloči,
- organ vodi upravni postopek,
- inšpektor prepove,
- inšpektor dovoli.

V upravnem postopku poznamo tri vrste uradnih oseb:

- predstojnik organa,
- uradna oseba, ki ima pooblastilo predstojnika za vodenje postopkov in za odločanje,
- uradna oseba, ki ima pooblastilo predstojnika za opravljanje posameznih dejanj v postopku.

Matičar torej sprejema priglasitev zakonske zveze, sestavlja prijavo o sklenitvi zakonske zveze, sodeluje pri sklepanju zakonskih zvez, vodi postopek za sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov ter sprejema izjave o priimku po razvezi zakonske zveze. Pri vsem tem pa mora matičar postopati po načelih ZUP (Jerovšek, 2007).

Temeljna načela ZUP so:

1. NAČELO ZAKONITOSTI (odločanje po zakonu, podzakonskih predpisih, splošnih aktih);
2. VARSTVO PRAVIC STRANK IN JAVNIH KORISTI (omogočiti uveljavljanje pravic strank, varstvo pravic drugih, prevlada javne koristi, pomoč neuki stranki);
3. NAČELO MATERIALNE RESNICE (ugotoviti vsa potrebna dejstva po resnici);
4. NAČELO ZASLIŠANJA STRANKE (udeleževati se ugotovitvenega postopka);
5. PROSTA PRESOJA DOKAZOV (uradna oseba ugotavlja pravno relevantna dejstva in izbire dokazila);
6. DOLŽNOST GOVORITI RESNICO IN POŠTENA UPORABA PRAVIC (stranke morajo govoriti resnico in pošteno uporabljati pravice);
7. SAMOSTOJNOST PRI ODLOČANJU (samostojnost organa, posamezne uradne osebe);
8. PRAVICA DO PRITOŽBE (praviloma pritožba zoper vsako odločbo ne pa zoper sklep);
9. EKONOMIČNOST POSTOPKA (čas in stroški, velja za organ in stranko).

Faze postopka po ZUP-u, namena sklenitve zakonske zveze so:

1. ZAČETEK POSTOPKA (osebi različnega spola se prijavita matičarju za sklenitev zakonske zveze);
2. UGOTOVITVENI IN DOKAZNI POSTOPEK (matičar ugotavlja izpolnjevanje pogojev za sklenitev zakonske zveze, kjer je dejansko stanje sporno);
3. IZDAJA ODLOČBE (matičar izda pozitivno odločbo glede namena ali vlogo z odločbo zavrne);
4. PRAVNA SREDSTVA (zakonita možnost spremembe zakonite odločbe).

ZUP se uporablja podrejeno ZZZDR. Zakon o splošnem upravnem postopku določa postopek obravnave stranke in obliko izdane odločbe (torej uvod, naziv, izrek, obrazložitev, pouk o pravnih sredstvih, podpis uradne osebe in žig organa (Kovač v Jerovšek, 2004 str. 513).

Pripravljalana faza se zaključi, ko mladoporočenca opravita vse za prijavo poroke. Nato nastopi sklenitev zakonske zveze. Dejanska sklenitev zakonske zveze ne pomeni upravnega postopka, ampak gre za materialni akt. In ko nastopi načrtovani dan, se obred začne po naslednjem postopku:

Mladoporočenca ter priče stopijo v poročno dvorano, se posedejo spredaj pred matičarjem in pooblaščenecem. Uradni prostor mora biti svetel in urejen. V prostoru morajo biti postavljeni državni simboli, skladno s predpisi, ki urejajo njihovo uporabo. Nato se začne uradni del poroke. Pooblaščenec, ki ga za ta namen pooblasti načelnik, naredi uvodni govor. V njem nagovarja par naj živita v sožitju, ljubezni in spoštovanju ter jima želi veliko sreče na njuni skupni poti. Govor končuje z mislijo, da zakonska zveza prinaša nove pravice in dolžnosti, ki jih v nadaljevanju prebere matičar. V tem delu se preberejo predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki so pomembni za skupno življenje zakoncev. Pomembni so naslednji členi: (14. člen), (44. člen), (45. člen), (46. člen), (47. člen), (48. člen), (49. člen), (50. člen). Govorijo o medsebojnem spoštovanju, zaupanju, enakopravnosti, da sta svobodna pri odločanju o rojstvu otrok, prosto izbirata poklic in delo, da o skupnih zadevah odločata sporazumno.

Nato pooblaščenec vpraša nevesto in ženina, naj pred pričami izjavita, če si želita sporazumno in prostovoljno skleniti zakonsko zvezo. Če oba privolita, se ta del zaključi tako, da pooblaščenec pove, da je njuna zakonska zveza pravno veljavno sklenjena in naj si podata roki ter izmenjata poročna prstana. Po izmenjavi prstanov pa sledi podpisovanje zakoncev, prič, pooblaščenca in matičarja na listino o sklenitvi zakonske zveze. S tem se tudi zaključi civilna poroka.

Prav tako je pomembna sankcija za kršitev zahtev obličnosti. Tako ima neupoštevanje predpisa o pristojnosti organa za sklepanje zakonske zveze za posledico neveljavnost zakonske zveze.

2.2.4 Pravne posledice sklenitve zakonske zveze

2.2.4.1 Osebno področje

Spremeni se status posameznika. Ni več samski, ampak poročen. Mladoletnik s tem pridobi poslovno sposobnost. Zakonec ostane poslovno sposoben, četudi pred njegovo polnoletnostjo zakonska zveza preneha ali je razveljavljena.

Priimek, ki ga bosta zakonca imela, določita sporazumno ob sklenitvi zakonske zveze. Zakon predpisuje dolžnost, da zakonca živita skupaj. Zakon izrecno ne določa, vendar pa izhaja posredno iz veliko vrst določb v ZZZDR (Župančič, 1993, str. 54).

Dolžnost zakoncev, da se vzajemno spoštujeta, si zaupata in si medsebojno pomagata (ZZZDR, 44. člen).

To se kaže predvsem v zvestobi in solidarnosti zakoncev. V našem pravu velja dolžnost zvestobe, čeprav jo zakon izrecno zopet ne predpisuje. Prav tako je pomembna medsebojna pomoč. Dolžnost zakoncev je, da prispevata za preživljanje družine v sorazmerju s svojimi možnostmi (ZZZDR, 49. člen). Iz tega je razvidno, da imata zakonca enakopraven položaj glede preživljanja družine. Vsak je dolžen prispevati v sorazmerju s svojimi zmožnostmi, v skladu s svojimi dohodki, premoženjem. Prispeva se bodisi v denarni obliki ali z delom.

Pravica zakoncev, da svobodno odločata o rojstvih otrok (ZZZDR, 45. člen).

Zakonec ne more drugega zakonca prisiliti v rojevanje otrok. Rojevanje otrok je po ustavi človekova pravica. Vsak zakonec svobodno odloča in mu drugi zakonec ne more preprečiti uresničevanja njegove odločitve. Do otrok imata enake pravice in dolžnosti (ZZZDR, 45. člen). Oba zakonca sta po svojih močeh dolžna skrbeti za življenje, osebni razvoj, za pravice in koristi svojih otrok.

Pravica vsakega zakonca, da si prosto izbere poklic in delo (ZZZDR, 64. člen).

Za zaposlitev zakonca, za njegovo delo in poklic, ni potrebno privoljenje drugega zakonca. Sporazumno odločanje zakoncev o skupnih zadevah (ZZZDR, 47.,48. člen). Zakonca skupaj in sporazumno odločata o bivališču, o vodenju skupnega gospodinjstva, o gospodarjenju skupnega premoženja, razmerja do skupnih otrok. Pri soodločanju mora vsak zakonec upoštevati voljo in korist drugega zakonca.

Preživljati tudi nepreskrbljenega zakonca (ZZZDR, 50. člen).

Nepreskrbljeni zakonec lahko od zakonca zahteva preživljanje. To je tisti, ki nima sredstev za preživljanje in ni po svoji krivdi nezaposlen. Če zakonec ne bi hotel preživljati drugega, bi lahko drugi vložil tožbo za preživljanje. Zakon v zvezi z razvezo pravi, da se tožba za preživljanje vložijo v razveznem postopku ali v roku 1 leta po razvezi zakonske zveze, če so ves čas trajali pogoji. Zelo hitro, ko propade življenjska skupnost, je treba ukrepati. Preživnino se določi za nedoločen ali določen čas. Za nedoločen čas, ko je zakonec v letih ali invaliden. V večini primerov je preživnina dana za določen čas, da se uvede v nov položaj in si poišče dohodke, s katerimi se bo preživljal. Preživnina zakoncev se odmeri tako, da se na eni strani upoštevajo potrebe upravičenca, na drugi strani se upoštevajo možnosti zavezanca. Ne upoštevajo se samo najosnovnejše potrebe, ampak neko dostojno življenje, vendar tudi zmožnost zavezanca. Dopuščena je tudi možnost, da se preživnini zakonec odpove. Kljub temu da so bili izpolnjeni vsi pogoji za preživnino, lahko sodišče zahtevke zavrne na podlagi vzrokov, ki so pripeljali do razveze zakonske zveze.

2.2.4.2 Premoženjsko področje

Premoženjski položaj zakoncev opredeljuje zakon s predpisi o premoženju zakoncev, o upravljanju z njim, o deležih na premoženju in pravnih poslih med zakoncema. Premoženje, ki ga zakonca pridobita v času zakonske zveze, je njuno skupno premoženje (ZZZDR, 2/51. člen). Ni potrebno, da je delo skupno, nujno pa je, da zakonca delata in pridobivata v življenjski skupnosti.

Zakon izrecno o tem, kaj spada v skupno premoženje, ne govori. Je pa sodna praksa to dokaj izčrpno definirala. Za skupno premoženje se zlasti šteje osebni dohodek vsakega od zakoncev in prihranki osebnega dohodka. Sem štejejo tudi avtorski honorar, pokojnina, ravno tako pa dohodki skupnega premoženja, ki so nastali z delom množenja stvari (npr. obresti od glavnice), stvari, ki so kupljene z denarjem ali pridobljene z menjavo, in premoženje ustvarjeno s krediti. Če zakonca v času trajanja zakonske zveze vlagata delo ali skupna sredstva ali oboje v nepremičnine, ki je posebno premoženje enega zakonca, postane nepremičnina skupno premoženje (Zupančič, 1993, str. 60).

Skupno premoženje je skupna last zakoncev. Upravljanje in razpolaganjem s skupnim premoženjem je skupno in sporazumno. Lahko pa se dogovorita, da le eden od njiju upravlja skupno premoženje in z njim tudi razpolaga. Pravni posel, ki ga sklene zakonec brez soglasja drugega zakonca, je neveljaven. Izjemoma posel ni veljaven, če je bil sopogodbenuk v dobri veri, če ni vedel ali ni mogel vedeti, da je stvar, ki jo je s pravnim poslom pridobil, skupno premoženje. V takem primeru zakonec posla ne more spodbijati, ampak lahko zahteva samo povračilo škode (Zupančič, 1993, str. 61).

Premoženje, ki ga ima zakonec ob sklenitvi zakonske zveze, je njegovo osebno premoženje. Darila, dana obema zakoncema, se štejejo za posebno premoženje enega ali drugega zakonca po enakih delih in ne za skupno premoženje, ker ni bilo pridobljeno z delom zakoncev. Posebno premoženje zakoncev so tudi pravice, vezane na njegovo preživnino, invalidnino, nezgodno rento, pravica do odškodnine za premoženjsko škodo. Zakonec, ki je lastnik posebnega premoženja in z njim samostojno upravlja, ga lahko po dogovoru prepusti drugemu zakoncu (ZZZDR, 1/51. člen). Ob smrti enega od zakoncev ali razglasitvi enega zakonca za umrlega, ob razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze, se skupno premoženje razdeli. Skupno premoženje se lahko razdeli tudi v času trajanja zakonske zveze, lahko na zahtevo enega od zakoncev ali sporazumno ali pa na zahtevo končnega upnika (ZZZDR, člen. 57,58). Zakonca lahko sama sporazumno določita deleže in nato premoženje razdelita (ZZZDR, 60. člen). Če se zakonca ne moreta sporazumeti, lahko eden od zakoncev vložiti zahtevo na sodišče, da odloči. Način delitve premoženja lahko zakonca določita sporazumno, sama. V primeru, da tega ne naredita sama, določi način delitve sodišče. Za svoje osebne obveznosti, ki jih je imel zakonec pred sklenitvijo zakonske zveze, in za obveznosti, ki jih zase prevzame po sklenitvi zakonske zveze, odgovarja zakonec s svojim posebnim premoženjem in s svojim deležem o skupnem

premoženju (ZZZDR, 2/56. člen). Za obveznosti, ki bremenijo oba zakonca, obveznosti, nastale s skupnim premoženjem, obveznosti, ki jih prevzame zakonec za tekoče potrebe družine, odgovarjata zakonca solidarno, tako s skupnim kakor tudi s posebnim premoženjem (ZZZDR, 2/56. člen). V primeru, ko imata zakonca kredit, sta po prenehanju zakonske zveze in po določitvi deležev zakoncev na skupnem premoženju, dolžna vračati neodplačani del kredita, in sicer v sorazmerju z deležem na skupnem premoženju.

Pravne posle zakonca med seboj lahko sklepata prosto, prav tako pa jih lahko sklepata z drugimi osebami. Na podlagi tega dobita pravice in prevzemata obveznosti. Za veljavnost pravnih poslov med zakoncema je potrebno, da jih overi sodnik, razen če gre za običajna manjša darila (ZZZDR, 62. člen).

2.2.5 Neveljavna zakonska zveza

Neveljavna zakonska zveza je tista, ki je bila sklenjena kljub temu da niso bili podani pogoji za veljavnost ali pa niso bile upoštevane določbe, ki so navedene za obličnost zakonske zveze. Neveljavna je zakonska zveza tudi tedaj, kadar ob sklenitvi niso obstajali zakonski zadržki ali druge okoliščine. Zakonska zveza ni veljavna sama po sebi, pač pa je izpodbojna in se lahko razveljavi s sodbo. To pomeni, da neveljavnost ne nastopi sama po sebi, ampak je potrebno, da se zakonska zveza razveljavi s sodbo.

Pravica zahtevati razveljavitev zakonske zveze je osebna pravica, zato po smrti upravičenca ne preide na njegove dediče, slednji pa smejo nadaljevati postopek za razveljavitev zakonske zveze. To pravilo velja pri relativni neveljavni zakonski zvezi in absolutni neveljavni zakonski zvezi. Spodbija jo s tožbo oseba, ki ji daje zakon pravico zahtevati razveljavitev zakonske zveze. Sodišče ne more razveljaviti zakonske zveze po uradni dolžnosti. Zakon vsebuje relativno in absolutno neveljavnost zakonske zveze. Razlikovanje se pokaže v razlikovanju oseb, ki imajo pravico tožiti na razveljavitev zakonske zveze (Zupančič, 1993).

Pri relativni zakonski zvezi so upravičenci tožiti:

- eden ali drugi zakonec, če zahteva razveljavitev zaradi težje duševne prizadetosti oziroma nerazsodnosti ob sklenitvi zakonske zveze, vendar šele potem, ko je to stanje prenehalo (ZZZRD, 3/36. člen);
- en zakonec, če je razveljavitveni razlog prisila ali zmoti, in sicer tisti zakonec, ki je prisiljen ali v zmoti sklenil zakonsko zvezo. Razveljavitev lahko zahteva samo v enem letu, odkar je prisila prenehala ali je zmoto spoznal, zakonca sta v tem času živela skupaj. (ZZZDR, 39. člen);
- starši oziroma skrbnik, če gre za razveljavitev zakonske zveze mladoletnika (ZZZDR, 40. člen).

Pri absolutni neveljavnosti je ta krog tožbe širši. Toži namreč lahko vsakdo, ki ima neposredno pravno korist od tega, da se zveza razveljavi. Te osebe imajo po zakonu

pravico tožiti razveljavitev zakonske zveze, če kot vzrok neveljavnosti zakonske zveze navajajo sledeče:

- da je bil zakonec ob sklenitvi zakonske zveze težje duševno prizadet ali nerazsoden in da to stanje v času, ko zahtevajo razveljavitev; še traja (ZZZDR, 131. člen);
- da je bil zakonec ali oba ob sklenitvi zakonske zveze še oziroma poročen (ZZZDR, 1/36. člen);
- da sta zakonca sorodnika v ravni črti ali stranski črti do vštetega četrtega kolena. (ZZZDR, člen 1/36);
- da zakonca nista bila prisotna pri sklenitvi zakonske zveze oziroma ni bil prisoten en zakonec in pooblaščenec drugega (ZZZDR, 1/36. člen).

Kadar je zaradi obstoja določenega zakonskega zadržka prizadet javni interes, ima pravico tožiti tudi javni tožilec. To se lahko zgodi v primeru, ko je zakonsko zvezo sklenila težje duševno prizadeta oseba oziroma nerazsodna oseba, če je zakonec, ki je sklenil novo zakonsko zvezo, že poročen, če sta zakonca v sorodstvu v ravni črti oziroma v stranski črti do vštetega četrtega kolena (ZZZDR, 1/36. člen). Za absolutno neveljavno zakonsko zvezo je značilno tudi to, da lahko upravičenci vložijo tožbo tudi po prenehanju zakonske zveze in da tožbena pravica ne zastara (ZZZDR, 4,5/36. člen).

Pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze, torej z dnem, ko postane razveljavitvena sodba pravnomočna. S tem dnem prenehajo pravne posledice zakonske zveze. Dokler zakonska zveza ni razglašena za neveljavno, veljata zakonca za zakonca, tako v medsebojnem razmerju kot v razmerju do zunanjega sveta.

2.3 PRENEHANJE ZAKONSKE ZVEZE

2.3.1 Splošno o prenehanju zakonske zveze

Prenehanje zakonske zveze pozna več oblik. Zakonska zveza lahko preneha z razveljavitvijo, z napakami v obliki, temu je namenjeno 3. poglavje drugega dela ZZZDR, ali pa po prosti odločitvi obeh zakoncev. Lahko se prične s smrtjo enega od zakoncev, z razglasitvijo enega od zakoncev za mrtvega in z razvezo zakonske zveze (ZZZDR, 63. člen). Po veljavni civilni zakonodaji je mogoče razvezati zakonsko zvezo iz razloga nevzdržnosti. Če je zakonska zveza iz katerega koli razloga nevzdržna, sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze (ZZZDR, 65. člen).

Zakonca se lahko sporazumno in demokratično ter prostovoljno odločita za razvezo, ni jima potrebno navesti razlogov za razvezo, vendar lahko sodišče zvrne predlog za razvezo, če meni, da sporazum ne izraža volje obeh zakoncev.

Razveza je možna sporazumno ali pa s tožbo. Sporazumna razveza se prične s predlogom zakoncev (moža in žene), ki ga vložita pri krajevno pristojnem okrožnem

sodišču. V predlogu ni potrebno navesti, kaj je razlog za razvezo. Vendar preden zakonca podata predlog za sporazumno razvezo zakonske zveze, se morata zakonca dogovoriti o vseh bistvenih vprašanjih.

S smrtjo enega ali obeh zakoncev preneha življenjska skupnost in s tem tudi zakonska zveza. Smrt se dokazuje z izpiskom iz matične knjige. Pogrešana oseba se razglasi za mrtvo pod pogoji, ki so določeni v zakonu o nepravdnem postopku, zakonska zveza pa preneha z dnem, ki je v odločbi naveden kot dan smrti. Oseba mora biti določen čas pogrešana. Da je oseba umrla, se šteje z datumom na odločbi sodišča. Če se oseba pojavi, zakonska zveza ne oživi več. Po smrti zakonca se deli skupno premoženje med preživelim zakoncem in ostalimi dediči zapustnika. Če je umrla zakonec zapustil otroke, deduje preživeli zakonec z otroki, praviloma po enakih delih, če ni otrok, deduje preživeli zakonec, praviloma polovico zapuščine, drugo polovico pa dedujejo starši zapustnika ali njihovi potomci (če sta starša umrla pred zapustnikom in nista zapustila drugih potomcev, deduje zakonec celoto). Vse to se šteje v primeru zakonitega dedovanja. Z oporoko se lahko določi tudi drugače, v vsakem primeru pa gre zakoncu nujni delež, ki znaša polovico tistega deleža, ki bi mu šel po zakonu. Če je bil umrla zakonec najemnik stanovanja, lahko preživeli zakonec zahteva od lastnika stanovanja, da z njim sklene najemno pogodbo.

2.3.2 Razveza zakonske zveze

Razveza zakonske zveze je prenehanje zakonske zveze obeh zakoncev po odločbi sodišča na podlagi sporazuma zakoncev ali na podlagi ugotovljenega razveznega razloga. Sporazumna razveza omogoča, da se rešita zakonske zveze. Če sta zakonca sporazumno rešila, da se razvežeta, jima ni potrebno navesti razlogov razveze. Ko pa zakonca tega ne storita, je dolžno sodišče raziskati vzroke.

Po veljavni zakonodaji poznamo samo en vzrok razveze zakonske zveze. Razveza se konča zaradi nevezdržnosti zakonske zveze. Če je zakonska zveza zaradi katerega koli vzroka nevezdržna, sme eden od zakoncev s tožbo zahtevati razvezo (ZZZDR, 65. člen). Pojem nevezdržnost zakonske zveze v zakonu ni opredeljen. Vsebinsko tega v vsakem posamičnem primeru opredeli sodišče. Za nevezdržnost zakonske zveze se šteje, če odnosi med zakoncema niso v stanju, v kakršnem so bili v času obljube sklenjene zakonske zveze. Do nevezdržnosti lahko pride iz katerega koli vzroka. To nalogo vrednotenja je zakon prepustil sodiščem, ki ima veliko prožnost pri odločanju stanja nevezdržnosti v zakonu.

Možna pa je tudi razveza na podlagi tožbe iz razloga nevezdržnosti v zakonu. Za zakonca je mnogo bolj prijazna in humana oblika zaključka njune skupne poti vložitev predloga za sporazumno razvezo zakonske zveze. Omogoča jima torej, da se na dostojanstven in human način rešita zakonske zveze, ki je ne želita več vzdrževati. Bistvo razveze zakonske zveze je v tem, da zakonca kljub neuspelemu partnerstvu ohranita toliko preudarnosti, spoštovanja in dostojanstva, da sta se pripravljena sporazumeti o vseh posledicah, ki sledijo razpadu zakona, tako v odnosu drug do

drugega kot, še pomembneje, v odnosu do skupnih otrok, če jih imata. Bistveno je, da ob razvezi interes otrok postavita v ospredje (Zupančič, 1993, str. 70).

2.3.2.1 Postopek za razvezo zakonske zveze

Postopek se sproži s tožbo na zahtevo enega od zakoncev ali pa na predlog obeh zakoncev. Če se razveza zahteva s tožbo, začne teči razvezni postopek. Potem ko sodišče sprejme tožbo, pošlje tožbo Centru za socialno delo, da opravi svetovalni razgovor (ZZZDR, 68., 71. člen). Zakon določa, da sodišču ni potrebno poslati tožbe v primeru, ko to ne bi imelo smisla, v primeru, če je eden od zakoncev bolan ali nerazsoden, ali v primeru pogrešanosti zakonca. Ko je svetovalni razgovor končan, pošlje Center za socialno delo poročilo sodišču, ki bo odločalo o razvezi. S pravnomočno sodbo se zakonska zveza razveže. Sodbe, ki določa prenehanje zakonske zveze, se ne more spremeniti.

Sporazumna razveza omogoča zakoncema, da se na human in dostojanstven način rešita zakonske zveze, ki je ne nameravata več vzdrževati, in da se po prenehanju zakonske zveze ne raziskuje intimni svet njune zakonske zveze. Zakonca namreč nista dolžna navajati razlogov, ki so ju pripeljali do razveze. Sodišče se mora prepričati, če sta se zakonca zares sporazumela (da sta imela svobodno voljo brez sile ali napak). Sodišče je po zakonu dolžno poskrbeti, da se ob sporazumni razvezi primerno zavarujejo koristi otrok razvezujočih se staršev (otroci uživajo posebno varstvo države) in ugotoviti, da sta zakonca uredila medsebojna razmerja. Dokazila o rešenih vprašanih morata zakonca predložiti sodišču. Po ZZZDR je nevzdržnost edini razvezni razlog. Zakonska zveza se razveže na zahtevo katerega koli zakonca, tudi tistega, ki je nevzdržnost povzročil. Sodišče ugotavlja nevzdržnost (nedoločni pravni pojem) v konkretnem primeru, ne ugotavlja pa krivde. Za nevzdržnost se šteje, če so odnosi med zakoncema zaradi resnih vzrokov trajno in globoko omajani in njihov značaj zgolj prehodne narave. Za nevzdržnost zadostuje, da le eden od zakoncev ne more več prenašati zakonske zveze. ZZZDR vzrokov za nevzdržnost niti primeroma ne navaja. Vzroki za razvezo so lahko: grdo ravnanje, nečastno življenje, zlobna zapustitev, neskladnost značajev, neizpolnjevanje zakonskih dolžnosti.

Pri ocenjevanju je potrebna precejšnja prožnost, saj se lahko posamezni vzroki kažejo kot nepomembni, ko pa se na njih gleda globalno, so lahko tehten vzrok nevzdržnosti zakonske zveze.

Postopek za razvezo se torej prične oz. sproži s tožbo, po prejemu tožbe ali predloga, ga (jo) sodišče pošlje Centru za socialno delo, da opravi svetovalni pogovor. Svetovalnega razgovora se morata zakonca udeležiti osebno. Če ne prideta na svetovalni pogovor, se zakonska zveza ohrani. Če sta sporazumno predlagala razvezo, se šteje, da je predlog umaknjen, če ne pride tožnik, se šteje, da je tožbo umaknil. Zakon ne določa, kakšne posledice ima odločitev toženca, da ne pride. Šteje se, da se z razvezo strinja. O vsebini svetovalnega razgovora ZZZDR ne govori. Podzakonski akt oz. pravilnik, ki to določa, pravi, da morata na svetovalnem razgovoru zakonca Center za socialno delo seznaniti z razlogi, ki so zakonca pripeljali

do njune odločitve, in da morata zlasti urediti vprašanja glede skupnih otrok. Zakoncema je treba pomagati, da uvidita realen pogled na njuno zakonsko zvezo, če pa ne gre drugače, da se vsaj sporazumeta glede skupnih otrok. O opravljenem razgovoru pošlje Center za socialno delo sodišču poročilo. O stroških postopka odloči sodišče po prostem preudarku.

Pri sporazumni razvezi je odločilen tudi sporazum o stroških. Sodba, s katero se razveže zakonska zveza na podlagi sporazuma, se lahko izpodbija zaradi bistvenih kršitev, ker je zakonec pristal na razvezo zaradi sile ali zmote, in če niso izpolnjeni vsi pogoji za sporazumno razvezo.

S pravnomočno sodbo je razveza definitivna ter se vpiše v rojstni in matični poročni register. V delu, ki določa prenehanje zakonske zveze, se sodba ne more več razveljaviti ali spremeniti na podlagi izrednih pravnih sredstev. Revizija v zakonskih sporih ni dovoljena.

2.3.2.2 Pravne posledice razveze zakonske zveze

Posledice razveze zakonske zveze se kažejo predvsem v prenehanju vseh osebnih dolžnosti zakoncev.

Nepreskrbljeni zakonec, ki nima sredstev za življenje, ki je nesposoben za delo ali je nezaposlen in se ne more zaposliti, ima pravico, da prejema od drugega zakonca preživnino. O preživljanju pa sodišče lahko upošteva vzroke zaradi katerih je postala zakonska zveza nevzdržna (ZZZDR, 18. člen). Na podlagi tega je možna zavrnitev preživnine zahtevanega zakonca. O preživljanju lahko zakonca skleneta dogovor. Preživnina se lahko prizna tudi samo za določen čas, dokler si zakonec ne uredi razmer in novega položaja. Pravica do preživnine preneha, če razvezani zakonec pridobi premoženje, novo zaposlitev, svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja ali če sklene novo zakonsko zvezo (ZZZDR, 83. člen). Enako se zgodi, če živi v zunajzakonski skupnosti. Vrnejo se vsa darila, ki sta jih dala drug drugemu pred sklenitvijo zakonske zveze ali med sklenitvijo zakonske zveze. Vračajo se v stanje, v katerem so bila, ko je nastal vzrok za razvezo. Če pa je obdarjeni zakonec darilo odsvojil, je dolžan vrniti vrednost darila ali stvari, ki jo je zanj dobil (ZZZDR, 80. člen).

Opravi se delitev skupnega premoženja, lahko sporazumno ali pa po odločbi sodišča. O vprašanju glede osebe najemnika skupnega stanovanja, se lahko zakonca vnaprej sporazumeta, drugače o tem odloči sodišče v nepravdnem postopku. Pri tem upošteva stanovanjske potrebe razvezanih zakoncev, njunih otrok in drugih oseb, ki z njimi stanujejo, in druge okoliščine. Razvezani zakonec, ki ne pridobi oz. ne obdrži stanovanjske pravice, se mora izseliti v roku, ki ga določi sodišče (najmanj 60 in največ 90 dni). V primeru službenih stanovanj praviloma ostane najemnik tisti, ki je dobil stanovanje zaradi službenih potreb.

Pravne posledice razveze se navezujejo na otroke, če jih zakonca imata. Če gre za sporazumno razvezo, se zakonca dogovorita, pri katerem od njih bo otrok živel. Če se ne sporazumeta, odloči o teh vprašanih sodišče po uradni dolžnosti. Tudi po razvezi je vsak od staršev dolžan preživljati otroka. Višina prispevka se določi v razvezni sodbi.

Razvezani zakonec izgubi možnost dedovanja po zakonu (tudi po oporoki, če je bila oporoka napravljena pred razvezo). Zakonec izgubi dedno pravico tedaj, kadar je zapustnik vložil tožbo za razvezo zakonske zveze in se po njegovi smrti ugotovi, da je bila tožba utemeljena. Gre za primer, ko dediči nadaljujejo postopek na podlagi tožbe, ki jo je vložil zapustnik, predvsem zaradi interesa, da izključijo zakonca kot dediča.

2.3.2.3 Pravne posledice razveze zakonske zveze v razmerju do otrok

Svobodno odločanje o rojstvu otrok je temeljna svoboščina, določena že v Ustavi. Odločanje o rojstvu otrok je svobodno. Država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok (URS, 55. člen). Odločanje o rojstvu otrok je svobodno. Ženski in moškemu ustava omogoča, da uveljavita svojo voljo o tem, kdaj in koliko otrok bosta imela. To je izključno pravica posameznika. Ne država ne kdorkoli drug ne more zahtevati od človeka, naj rojeva ali ne rojeva.

Država mora za to pravico zagotoviti možnosti. Gre za ustvarjanje pogojev, ki omogočajo odločanje in odpravljanje razmer, ki to svobodo omejujejo. Odločanje o rojstvu otrok je človekova temeljna svoboščina, iz katerih izvirajo tudi pravice do:

- ugotavljanja in zdravljenja zmanjšane plodnosti,
- preprečevanja zanositve,
- pravica do umetne prekinitve nosečnosti.

Te pravice imajo sodno in po potrebi ustavno zagotovljeno varstvo, saj Ustava govori o svobodi odločanja glede rojstva svojih otrok. Način uresničevanja ustavne svobode odločanja o rojstvih predpisuje zakon. Razmerje med starši in otroci nastane predvsem na naraven način (z rojstvom otroka), lahko pa nastane tudi na pravni način (s posvojitvijo). Za pravni položaj otroka ni pomembno, ali je rojen znotraj ali zunaj zakonske zveze. ZZZDR predpisuje načine določanja izvora otroka.

Otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Otrok je zaradi svoje telesne in duševne nemoči lahko žrtev v razmerju z odraslimi. Ustava ga varuje pred vsakovrstnim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Posebno varstvo uživajo zlasti otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe. Take otroke in mladoletnike se da v posvojitvev (ZZZDR ureja le popolno posvojitvev), rejo ali skrbništvo. Otroci uživajo človekove pravice in temeljne svoboščine v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo. Svoboda odločanja o rojstvih jim ni priznana, ker za spočetje ali zanositev (še) niso telesno sposobni.

V razmerju zakoncev do skupnih otrok se ob razvezi pojavita dve vprašanji:

- Pri kom bodo po razvezi skupni otroci v varstvu in vzgoji?
- Kako bo razdeljeno breme preživljanja skupnih otrok med oba starša?

Razvezna sodba mora vsebovati dogovor oz. odgovor na ti dve vprašanji. Sporazum o otrocih pri sporazumni razvezi mora biti v skladu s koristijo, drugače ni veljaven. Tudi v primeru zaradi nevdržnosti se zakonca lahko sporazumeta o teh vprašanjih. V kolikor se ne oziroma če sporazum ni v korist otroka, odloči sodišče po uradni dolžnosti. Sodišče ima pri vprašanju, komu naj se otroci zaupajo v varstvo, tri možnosti:

- da vsi otroci ostanejo pri enem izmed staršev,
- da nekateri od otrok ostanejo pri enem, drugi pa pri drugem od staršev,
- da se otroci (vsi ali samo nekateri) zaupajo tretji osebi ali dajo v zavod.

Pri odločanju vodi sodišče otrokova korist. Mnenje lahko poda Center za socialno delo, vendar to mnenje sodišča ne obvezuje, saj mora sodišče podatke po potrebi preizkusiti in samo oceniti. Otrokova korist sovпада z namenom roditeljske pravice (zdrava rast, osebni razvoj, usposobitev za samostojno življenje in delo). Pomembno je zlasti, pri katerem roditelju so podani boljši pogoji. To je povezano predvsem s sposobnostjo roditelja za vzgojo otroka in z intimno navezanostjo na otroka, ne toliko z materialnim položajem. Zmotno, a zelo prisotno je prepričanje, da je treba majhnega otroka zaupati predvsem materi in le izjemoma očetu. V praksi se predvsem ugotavlja primernost matere, oče dobi to možnost samo, če mati res ni primerna. Sodišče ugotavlja glede na okoliščine, ki obstajajo v času odločanja, upoštevati pa mora tudi razvoj situacije, ki ga z gotovostjo lahko pričakujemo. Starš, ki mu otrok ni bil zaupan v varstvo in vzgojo, ne izgubi roditeljske pravice, ampak je samo v znatni meri dejansko omejen v njenem izvrševanju. Oddaja otrok tretji osebi oz. v zavod sta izjemna ukrepa, ki ju sodišče uporabi le v primerih, če ni nobene možnosti, da bi otrok živel pri enem izmed staršev, ali če bi bile otrokove koristi pri katerem koli izmed njiju ogrožene. Na to kaže okoliščina, da sta starša izrabljala otrokova čustva v medsebojnem obračunavanju. Starši, razen pravice varovanja in vzgoje ohranijo vse starševske pravice. Tisti od staršev, ki mu otrok ni bil zaupan v varstvo, ima pravico do osebnih stikov z otrokom. Namen osebnih stikov je, da otrok ohranja občutek povezanosti s staršem in pa da starš, ki otroka nima pri sebi, vpliva na otrokovo vzgojo. Stike se lahko omeji, če sodišče meni, da niso v otrokovo korist. Če sodišče ne omeji stikov, staršu tega ne sme nihče preprečiti. Tega pogosto ne upošteva sam roditelj, kateremu je otrok zaupan. Način izvrševanja osebnih stikov uredita roditelja sporazumno, sicer odloči socialno skrbstvo. Tudi po razvezi je vsak od staršev dolžan preživljati otroka, v skladu s svojimi možnostmi in otrokovimi potrebami. Sodišče določi preživljanje po uradni dolžnosti ali na zahtevo upravičenca. Tudi v tem primeru sodišče ni vezano na zahtevek (npr. glede višine). Na zahtevo vsakega od staršev se lahko izda novo odločbo, če so se razmere spremenile (Zupančič in Novak, 2005, str. 11-16).

2.4 ZUNAJZAKONSKA SKUPNOST

2.4.1 Pojem zunajzakonska skupnost

Namen je zaščititi šibkejšega partnerja med trajanjem in prenehanjem te skupnosti, pri tem mora iti za dalj časa trajajočo življenjsko skupnost (partnerja morata živeti skupaj dalj časa). Gre za skupnost ženske in moškega, ki nista sklenila zakonske zveze.

Življenjska skupnost med izvenzakonskima partnerjema mora imeti enako vsebino kot med trajanjem zakonske zveze. Gre torej za skupnost v fizično-naravnem, moralno-etičnem in ekonomsko-pravnem pomenu. Zakonca torej uživata pravice takoj ob sklenitvi zakonske zveze, medtem ko izvenzakonska partnerja pravice skupaj uživata šele po določenem času (predvidoma takrat, ko dalj časa živita skupaj v istem gospodinjstvu). Za zakonca velja, da mora biti ob sklenitvi podan namen skupnega življenja, pozneje pa za veljavnost zakonske zveze ni nujno, da zakonca sploh živita skupaj. Življenjska skupnost izvenzakonskih partnerjev pa mora biti dejanska in zunaj opazna, čeprav lahko štejemo, da je izvenzakonska skupnost veljavna, čeprav partnerja začasno ali občasno iz objektivnih razlogov ne živita skupaj (Rijavec, 1992, str. 146).

Zunajzakonska skupnost je družinsko pravno razmerje. Zakon priznava dejansko razmerje moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, če so izpolnjeni predpisani pogoji, in ga uredi s tem, da veže naj določene pravne posledice, pravice in dolžnosti. Osnovni namen pravne ureditve zunajzakonske skupnosti naj bi bil torej varovati šibkejšega partnerja pred izkoriščanjem drugega. Ta skupnost ustvarja enake pravne posledice kot v zakonski zvezi, vendar samo med partnerjema in ne tudi do otrok.

2.4.2 Pogoji za priznanje zunajzakonske skupnosti

Zakon ne določa nobenega roka, le da je to dalj časa trajajoča skupnost. Sodišče mora to ugotavljati pri vsakem primeru posebej, kar pa je odvisno tudi od intenzivnosti razmerja. Kdaj sta začela skupaj živeti, je težko dokazati, ampak je ta trenutek zelo pomemben. Pomembno je, kar se je dejansko dogajalo, ne pa tisto, kar je prijavljeno. Torej po zakonu morajo biti izpolnjeni trije pogoji:

- da obstaja med partnerjema življenjska skupnost,
- da ta skupnost traja dalj časa,
- da niso podane okoliščine, zaradi katerih bi bila morebitna zakonska zveza med partnerjema neveljavna.

Življenjska skupnost mora biti po vsebini enaka kot je življenjska skupnost, ki naj obstaja med zakoncema. Nanjo kažejo predvsem zunanje okoliščine (skupno

prebivanje, skupno gospodinjstvo, gospodarska soodvisnost), predvsem pa morata v očeh zunanjega okolja veljati za moža in ženo. Imeti morata voljo, da živita skupaj kot mož in žena. Na osebnem področju so pravice in dolžnosti zunajzakonskih partnerjev enake pravicam in dolžnostim zakoncev (ZZZDR, 44., 50. člen). Dolžnost skupnega življenja je tako ali tako nujen pogoj za obstoj zunajzakonske skupnosti. Dolžnost prispevati za preživljanje družine in dolžnosti do otrok zadenejo partnerja šele takrat, ko se ugotovi, da je otrok njun. Otroka, ki bo rojen brez očeta, mora oče prepoznati pri matičarju ali na Centru za socialno delo. Priznane jima bodo samo tiste pravice, ki jih navaja ZZZDR.

Voljo živeti skupaj kot mož in žena morata imeti oba partnerja. Če jo ima samo eden, gre za neupoštevano mentalno rezervacijo. Čeprav se morda partnerja ne zavedata vseh posledic, ki po zakonu izvirajo iz življenjske skupnosti, morata hoteti sprejemati in opravljati dolžnosti, za katere menita, da jih imata mož in žena. Pomen življenjske skupnosti v zunajzakonski skupnosti je večji kot v zakonski zvezi. Zakonska zveza obstaja, dokler formalno ne preneha, tudi če med zakoncema ni življenjske skupnosti. Za zunajzakonsko skupnost pa je življenjska skupnost bistvenega pomena, saj zunajzakonska skupnost ne more obstajati zgolj formalno (Zupančič, 1993. str. 87-89).

2.4.3 Pravne posledice zunajzakonske skupnosti

Pri pravnih posledicah zunajzakonske zveze je zlasti pomembno to, da ne nastanejo takrat, ko partnerja pričneta živeti skupaj, ampak tedaj, ko stečejo pogoji za pravno priznanje. Po ZZZDR ima zunajzakonska skupnost enake pravne posledice kot zakonska zveza, kar se tiče medsebojnih razmerij, tako na osebnem kot na premoženjskem področju.

Zunajzakonska skupnost nima družinsko pravnih posledic, ki po zakonu nastopijo s sklenitvijo zakonske zveze v osebnem položaju (statusu) zakonca (priimek). Na osebnem področju so pravice in dolžnosti zunajzakonskih partnerjev enake pravicam in dolžnostim zakoncev (ZZZDR, 44., 50. člen). Dolžnost skupnega življenja je tako ali tako nujen pogoj za obstoj zunajzakonske skupnosti. Dolžnosti prispevati za preživljanje družine in dolžnosti do otrok zadenejo partnerja šele takrat, ko se ugotovi, da je otrok njun.

Pravila, s katerimi je urejen premoženjski režim med zakoncema veljajo, tudi za zunajzakonsko skupnost. Ravno tako je potreben notarski zapis za vse pravne posledice med partnerjema. Problem, ki se razvije v zunajzakonski skupnosti je v tem, da se ne more določiti točen datum nastanka zunajzakonske skupnosti, kar je lahko pomembno za npr. solidarno odgovornost zunajzakonskih partnerjev, čeprav je dolg napravil samo eden.

Razmerja zunajzakonskih partnerjev do skupnih otrok zakon ne ureja, vendar ti nimajo (razen tega, da je treba očeta ugotoviti) nobenega posebnega položaja glede na zakonske otroke. Otroka iz zunajzakonske skupnosti po prenehanju (razpadu)

skupnosti že po naravi stvari ne more uživati posebnega varstva, tako kot pri razvezi ali razveljavitvi zakonske skupnosti, saj se razpad zunajzakonske skupnosti ne registrira in sodišče in socialno skrbstvo za to sploh ne izvesta.

Na obstoj zunajzakonske skupnosti pravo navezuje določene posledice, zlasti v dednem (partner deduje po zakonu, če je zunajzakonska skupnost trajala do smrti drugega partnerja), stanovanjskem (zakon je zunajzakonskega partnerja uvrstil izrecno med ožje družinske člane), obligacijskem in kazenskem pravu (Zupančič, 2002).

Pravila, s katerimi je urejen premoženjski režim med zakoncema, veljajo tudi za zunajzakonsko skupnost. Ravno tako je potreben notarski zapis za vse pravne posle med partnerjema. Problem je v tem, da se ne more določiti točen datum nastanka zunajzakonske skupnosti, kar je lahko pomembno za npr. solidarno odgovornost zunajzakonskih partnerjev, čeprav je dolg napravil samo eden.

2.5 PRAKSA

2.5.1 Obličnost sklenitve zakonske zveze, splošne ugotovitve

Anketa je bila opravljena v času mojega študija z namenom raziskovati, zakaj se pri naspovečuje število civilnih obredov sklenitve zakonske zveze v času izven uradnih ur ali pa v času uradnih ur med tednom. Prav tako me je zanimal vzrok pomanjkanja povpraševanja po obredu ob sobotah, kar je veljalo kot pravilo zadnjih šestdeset let. Na vprašalnike je odgovorilo 21 mladoporočencev. Med njimi je bilo enajst moških in deset žensk. Respondenti so odgovarjali tako, da so prejeli vsak svoj izvod vprašalnika tik pred civilno ali po civilni poroki oz. ob prijavi poroke. Vprašalnik je zagotavljal anonimnost. Vprašanja pa so bila naslednja:

1. Starost in prebivališče
2. Spol
3. Območje stalnega prebivališča
4. Vrsta poroke
5. Pomen poroke
6. Čas poroke
7. Inovativnost poročnega obreda
8. Ali so za registracijo cerkvenih porok pred državnimi organom
9. Ali so za poroko brez prisotnosti prič

Ob analiziranju vseh vprašalnikov sem ugotovila vzroke za trend povečanja civilnih obredov sklenitve zakonske zveze v času izven uradnih ur ali pa v času uradnih ur med tednom. Največji razlog temu je, da večini respondentov civilna poroka pomeni zgolj formalnost.

Obred civilne poroke se v času uradnih ur med tednom izraža v 47,6 %, 52,4 % anketiranih meni, da je poroka pred državnim organom obred, ki predstavlja le

formalnost, 85,7 % respondentov je za poroko v prisotnosti prič, 85,7 % respondentov je za registracijo cerkvenih porok pred državnim organom.

Ugotovitve kažejo na dejstvo, da obred pred državnim organom respondentom pomeni formalnost in gre za podvajanje obredov pred državnim in cerkvenim organom, kjer cerkveni obred predstavlja večjo težo in se opravi ob sobotah. Za zagotovitev formalnosti pa se pred državnim organom to dejstvo le uredi iz formalno-pravnega vidika, torej sam obred ima veljavo v cerkvi. Sama obličnost sklenitve zakonske zveze bi se v tem smislu lahko poenostavila tudi kot golo dejstvo registracije neke svobodne volje dveh posameznikov. Ugotovitve navajajo, da večina današnjega prebivalstva sklene zakonsko zvezo zgolj zaradi formalnosti. Zato torej opazimo vse večji trend sklepanja zakonske zveze izven uradnih ur ali pa med tednom.

2.5.2 Predlog Družinskega zakonika

ZZZDR je bil doslej le trikrat obsežneje noveliran: leta 1989, 2001 in 2004. Ker se je pokazalo, da so v vseh sestavnih delih ZZZDR pravne praznine, nedodelanosti, pomankljivosti pa tudi določena neskladnost z mednarodnimi predpisi, je predlagatelj predlagal celovito ureditev družinsko-pravne snovi v novem predpisu-Družinskem zakoniku. Predlog se prav tako nanaša na del obravnavane snovi, ki zajema zakonsko zvezo in zunajzakonsko skupnost. Predlog DZ ureja: zakonsko zvezo in razmerja med zakoncema, zunajzakonsko skupnost z rojstvom otroka in s posvojitvijo nastalo razmerje med starši in otrokom, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, rejništvo in skrbništvo za otroke ter druge osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.

Ureditev zakonske zveze je predlagatelj spremenil oziroma dopolnil v določbah o:pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, sankcijah za neizpolnjevanje teh pogojev, obliki sklenitve zakonske zveze in sankciji zaradi kršitve zahtev obličnosti, ter o pravnih posledicah zakonske zveze. Dodan je nov zadržek po katerem zakonske zveze ne more skleniti oseba, ki živi v veljavno registrirani istospolni partnerski skupnosti. Prav tako pa je s predlogom spremenjena ureditev premoženjskih razmerij med zakoncema, saj je zakoncema omogočeno, da poleg zakonitega premoženjskega režima izbereta svoj premoženjski režim, ki ga določita v ženiti pogodbi.

V določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, je predlog uvedel novo, pomembno delitev, in sicer na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Pogoji za obstoj zakonske zveze so: različnost spolov bodočih zakoncev in izjava njunega soglasja, da skleneta zakonsko zvezo, ki jo podata pred pristojnim državnim organom. Po novem predlogu pa v primeru kršitve omenjenih, temeljnih, pogojev ne gre več zgolj za neveljavno zakonsko zvezo, temveč za neobstoječo zakonsko zvezo, ki nima pravnih posledic zakonske zveze .

Predlog spreminja nekatere določbe o obliki sklenitve zakonske zveze, tako tudi zagotavlja večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in

različne načine sklepanja zakonske zveze glede na zahteve po obličnosti. Zakonska zveza se lahko sklepa tudi na drugem mestu, če to zahtevata bodoča zakonca in če sta pripravljena poravnati s tem nastale dodatne stroške. O zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva. Predlog prav tako odpravlja možnost zastopanja enega od bodočih zakoncev pri sklepanju zakonske zveze.

Na osebno-pravnih področjih predlog odpravlja režim skupnega premoženja zakoncev, s čimer daje svobodo sporazumevanja med zakoncema. Predlog prav tako dopolnjuje določbo o skupnem stanovanju zakoncev iz 47. člena ZZZDR in zapolnjuje pravno praznino. Določba namreč preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, drugemu zakoncu onemogočil uporabo stanovanja, v katerem zakonca skupaj živita in ki je njun dom, in s tem ogrozil njegovo eksistenco. Predlog prav tako omogoča zakoncema, da se dogovorita o lastnini na premoženjskih predmetih, ki jih pridobita v času trajanja zakonske zveze.

Ureditev prenehanja zakonske zveze se po predlogu spreminja samo v tem, da šteje razveljavitev zakonske zveze za način prenehanja.

Predlog vsebuje novo določbo o stanovanjskem varstvu ob razvezi zakonske zveze. Ta omogoča zakoncu, da pridobi v uporabo stanovanje, v katerem zakonca skupaj živita oziroma sta živela, če to zahtevajo koristi otrok.

Za spreminjanje temeljnega koncepta razveze zakonske zveze ni potrebe. Ostajata možnosti sporazumne razveze in razveze na tožbo. Zakonca se morata tudi po predlogu DZ sporazumeti o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih. Predložiti morata tudi (v obliki izvršljivega notarskega zapisa) sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja, iz katerega je razvidno, kdo od zakoncev bo ostal oz. postal najemnik stanovanja, in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje, saj je brez svoje krivde nezaposlen. Pomembno je, da se lahko sporazumeta o skupnem varstvu in vzgoji otrok. Pred razvezo mora sodišče ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje otrok ter za stike z njimi in otroki, v skladu s koristjo otrok. O tem mora pridobiti tudi mnenje Centra za socialno delo. Sodišče mora upoštevati tudi otrokovo mnenje. Zahtevo o pridobitvi mnenja Centra za socialno delo in upoštevanju otrokovega mnenja postavlja zakon tudi pri razvezi na tožbo. Usklajevanje preživnin v prihodnje ostaja v domeni Centrov za socialno delo. Predlagatelj meni, da se bo z uveljavitvijo novega Družinskega zakonika v celoti prenehal uporabljati Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ter vsi podzakonski predpisi, ki so bili izdani na njegovi podlagi.

2.6 SKLENITEV ZAKONSKE ZVEZE V POSAMEZNIH DRŽAVAH

2.6.1 Švedska

Civilno sklenitev zakonske zveze na Švedskem ureja Zakon o zakonski zvezi. Švedska je z reformo Zakona o zakonski zvezi drastično zmanjšala število zadržkov za

sklenitev zakonske zveze. Veljavno pravo pozna samo tri: mladoletnost, dvojno zakonsko zvezo in sorodstvo: v ravni črti ter v stranski črti drugega kolena (pri polsestri in pol bratu se zadržek lahko spregleda). Oseba, ki je kljub zadržku sklenila zakonsko zvezo, sme zahtevati razvezo zakonske zveze. Švedsko pravo je namreč odpravilo institut razveljavitve zakonske zveze. Razvezo zakonske zveze zaradi obstoja sorodstva v ravni črti, sorodstva med pravnim bratom in sestro ter zaradi obstoja dvojne zakonske zveze sme zahtevati tudi državni tožilec. Zakonska zveza ne ustvarja pravnih posledic, če pri njeni sklenitvi nista bila navzoča oba zakonca ali če oseba, ki je vodila postopek, ni bila pooblaščenca za sklepanje zakonske zveze. Vendar se tudi takšna zakonska zveza na zahtevo zakonca (ali njegovega zakonitega dediča) lahko prizna, če za to obstajajo izredni razlogi. Zakonca sta drug drugemu dolžna zvestobo in obzirnost, skupaj morata skrbeti za dom in otroke. V času trajanja zakonske zveze sta se dolžna preživljati, ta dolžnost pa preneha z razvezo. Švedska država je ena izmed najbolj svobodnih držav z vidika sklenitve zakonske zveze (Zupančič et al., 2005).

2.6.2 Nemčija

Nemčija za svojo pravno ureditev družinskega prava uporablja Civilni zakonik. Nemško pravo predpisuje obvezno civilno sklenitev zakonske zveze. Zakonska zveza, ki ni sklenjena pred matičarjem, ki ni sklenjena med osebami različnih spolov, zakonska zveza, kjer zakonca nista podala svojega soglasja, ne ustvarja pravnih učinkov zakonske zveze. Neobstoj zakonske zveze se ugotavlja s tožbo pred družinskim sodiščem. Razlogi za izpodbojnost zakonske zveze so podobni kot v slovenskem pravu (npr. zadržek mladoletnosti, dvojne zakonske zveze, sorodstvo, pomanjkanje svobodne privolitve). Posledice razveljavitve nastopijo za naprej. Izhodišče za njihovo urejanje je pravna ureditev posledic pri razvezi zakonske zveze, vendar so posledice razveljavitve enake posledicam razveze le pod določenimi pogoji, ki so pri posameznih razveljavitvenih vzrokih različni. Zakonca sta dolžna živeti skupaj. Sta soprosetnika skupnega stanovanja. Zakonca sta dolžna preživljati družino (Zupančič et al., 2005).

2.6.3 Avstrija

Temeljni pravni vir avstrijskega družinskega prava je Splošni civilni zakonik, civilno poroko pa ureja Zakon o zakonski zvezi. Pri njih je sposobna skleniti zakonsko zvezo oseba, ki je dopolnila ustrezno starost 19 let za moške in 16 let za ženske in je hkrati polno poslovno sposobna. Zakonska zveza se sklene osebno, brez pooblaščenca, v civilni obliki pred matičarjem in ob prisotnosti dveh prič. Avstrijsko pravo pozna različne oblike neveljavnosti zakonske zveze. Zakonska zveza sploh ne nastane, če ni sklenjena v civilni obliki pred matičarjem ali če ni sklenjena med moškim in žensko. Ničnost zakonske zveze nastane, če ni navzočnosti zakoncev, popolne sposobnosti ... Avstrijsko pravo pozna tudi prepovedi za sklenitev zakonske zveze (če oseba ni dopolnila ustrezne starosti za sklenitev zakonske zveze, oseba za sklenitev zakonske zveze ni pridobila soglasja upravičenca do vzgoje). Zakonca sta prav tako

enakopravna in morata oba prispevati k vodenju gospodinjstva (Zupančič et al., 2005).

2.6.4 Velika Britanija

Predpisi, ki urejajo sklenitev zakonske zveze, so Matrimonial Causes Act 1973. Civilna sklenitev zakonske zveze je predpisana le fakultativno. Pravo Velike Britanije pozna dve obliki neveljavnosti zakonske zveze: ničnost (kot neveljavno zakonsko zvezo) in izpodbojnost, ki jo je treba uveljaviti pred sodiščem. Nična je, če kateri od zakoncev ni dopolnil 16 let. (Mladoletnik med 16. in 18. letom starosti potrebuje soglasje osebe, ki ima roditeljsko odgovornost, če sta osebi enakega spola, če niso bili upoštevani določeni obličnostni predpisi, če je bil zakonec ob sklenitvi zakonske zveze že poročen). Izpodbojna pa je zakonska zveza, ki je zaradi nesposobnosti enega od zakoncev ni mogoče izvrševati. Če se zakonec upira izvrševanju zakonske zveze, če zakonec trpi za duševno boleznijo, tako da ni več primeren za zakonsko zvezo, če je bila ob sklenitvi zakonske zveze žena noseča z drugim in tožnik tega ob sklenitvi zakonske zveze ni vedel (Zupančič et al., 2005).

2.6.5 Francija

Temeljni predpis, ki ureja družinsko pravo, je Civilni zakonik. Za sklenitev zakonske zveze morata biti izpolnjena bistveni in obličnostni pogoj. Bodoča zakonca morata biti osebi različnega spola, moški mora biti star 18 let, ženska pa 15 let. Do njenega 18. leta morajo v sklenitev zakonske zveze privoliti njeni starši. Pred poroko morata opraviti zdravniški pregled in predložiti dokazilo matičarju. Zakonca sta enakopravna, imata enake pravice in dolžnosti. Zakonca morata živeti skupaj, vsak v zvezi pa ostaja svobodna osebnost (Zupančič et al., 2005).

2.6.6 Zakonska zveza v skandinavskih državah

Zakonska zveza v skandinavskih državah izumira. Večina otrok na Švedskem in Norveškem je rojenih zunaj zakona. Šestdeset odstotkov otrok - prvorojencev - na Danskem nima poročenih staršev. Ni naključje, da imajo te države že desetletje ali več tesno zvezo s polno priznanimi istospolnimi "zakonskimi" zvezami. Istospolne poroke so učvrstile in ojačale skandinavski trend razkroja zakonske zveze in starševstva. Ta nordijski družinski vzorec, ki vključuje istospolne "zakonske" zveze, se naglo širi po Evropi. Če si pobližje ogledamo ta proces, lahko odgovorimo na ključno vprašanje debat o istospolnih "zakonskih" zvezah: Bodo istospolne poroke spodkopale institucijo klasične zakonske zveze (med možem in ženo)? So jo? Natančneje, ta proces celo napreduje. Ločevanje zakonske zveze od starševstva je v porastu. V porastu je statistika zunajzakonskih otrok, istospolne poroke pa so doprinesle še k dodatnemu dvigu te statistike. Namesto splošne družbene zavesti o potrebi vrnitve k vrednoti zakonske zveze med možem in ženo skandinavske istospolne poroke sporočajo, da je klasična institucija zakonske zveze preživeta in da je danes sprejemljiva kakršna koli oblika družine (Zupančič et al., 2005).

3 ISTOSPOLNA PARTNERSKA SKUPNOST

3.1 ZAKON O REGISTRACIJI ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI

V vsakem obdobju družbenega razvoja obstajajo skupine ljudi, ki izstopajo zaradi svoje drugačnosti. Ena izmed najbolj izstopajočih oblik drugačnosti je neobičajna spolna usmerjenost – homoseksualnost.

Zakonska zveza je imela v zgodovini mnogo oblik in jih ima tudi sedaj. Zakonska zveza ni institut, ki bi bil nespremenljiv in bi pomenil le eno: zvezo med moškim in žensko, temveč se prilagaja družbeni situaciji in potrebam. Zakonska zveza je v sodobni zahodni družbi rezervirana za različno spolno usmerjene in se le taka razume kot normalna.

EU je imela za Slovenijo pomemben vpliv pri sprejemu zakonodaje na tem področju. Med EU državami pa je za razvoj zakonodaje imela velik vpliv Nizozemska, saj je ona prva država na svetu, ki je dovolila istospolnim parom skleniti zakonsko zvezo.

Spoštovanje človekovih pravic, enakost, enakopravnost, nediskriminatornost, pravice do zasebnosti, dostojanstva, družine in sklenitve zakonske zveze so besedne zveze, ki se v Evropski uniji zelo pogosto pojavljajo. Iz preambule o temeljnih pravicah iz leta 2000 je razvidno, da je Evropska unija zasnovana na univerzalnih vrednotah človekovega dostojanstva, svobode, enakosti in solidarnosti ter da deluje v korist človeka in ustvarja svobodno, varno in pravično okolje. So torej pravice, zagotovljene heteroseksualnim parom, in med njimi je izpostavljena pravica skleniti zakonsko zvezo. Dokumenti, ki imajo vpliv na sprejem uzakonitve registracije istospolnih partnerjev, pri nas pa so:

- Evropska konvencija (sprejeta leta 1950 v Rimu) je najpomembnejši dokument, ki vsebuje temeljne človekove pravice;
- Listina o temeljnih pravicah (sprejeta je bila leta 2000);
- Nacionalne zakonodaje EU.

Leta 1986 je Evropsko sodišče za človekove pravice odločilo, da zakoni, ki prepovedujejo homoseksualne odnose, kršijo pravico do zasebnosti, saj je ta zaščiten v Evropski konvenciji o človekovih pravicah (Primorac, 2002, str. 150). Poznamo tudi druge vrste zakonskega in družbenega diskriminiranja. Glavna področja so predvsem zaposlovanje, nastanitev in vojaška služba.

Slovenija je načeloma demokratična država, v kateri naj bi bili vsi enakopravni, v njej pa naj bi bile za vse zagotovljene človekove pravice in temeljne svoboščine. Enakost in enakopravnost naj bi zagotavljala tudi Splošna deklaracija človekovih pravic, ki jo je 10. decembra leta 1948 sprejela Generalna skupščina OZN. Že v 1. členu je zapisano: Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice, v 2. členu pa se še nadaljuje: Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in

svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršno koli drugo okoliščino (Splošna deklaracija človekovih pravic, 1948). V osemdesetih letih 20. stoletja so se pričakovanja po uveljavitvi demokratičnih načel enakosti v Sloveniji povečala. Leta 1991 je v pričakovanju nove ustave Roza klub objavil deklaracijo Pravica do drugačnosti, ki jo je marca istega leta podpisala večina parlamentarnih strank. Vendar je bila Slovenija zelo dolgo med redkimi evropskimi državami, ki življenjske skupnosti partnerjev istega spola ni urejala. Dokler ni parlament 22. junija 2005 sprejel Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05). Zakon je začel veljati 23. junija 2005, uporabljati pa se je začel eno leto kasneje, ko je bil sprejet tudi podzakonski akt za njegovo izvedbo (Pravilnik o registraciji istospolnih partnerskih skupnosti, Uradni list RS, št. 55/06). Slovenski zakonodajalec istospolnim partnerjem ni ponudil oziroma ni dal možnosti sklenitve zakonske zveze, temveč le registracijo njihove skupnosti.

Materija ZRIPSA-a je razdeljena na pet vsebinskih sklopov: uvodne določbe, pogoji in postopek za registracijo skupnosti, pravne posledice registracije skupnosti, prenehanje skupnosti in pravne posledice registracije skupnosti, prenehanje skupnosti in pravne posledice prenehanja skupnosti.

ZRIPS opredeljuje pojem registrirane istospolne partnerske skupnosti kot urejeno skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki pred pristojnim organom registrirata svojo skupnost na način, določen v zakonu. V drugem poglavju navaja negativne pogoje za registracijo, ki so smiselno skladni s pogoji za sklenitev zakonske zveze. Gre za pogoj polnoletnosti, družinskih razmerjih in rzsodnosti. Zakonska zveza z vsemi pravnimi posledicami je tako v skladu z veljavno zakonodajo Republike Slovenije še vedno pridržana le za osebe različnega spola.

3.2 REGISTRACIJA ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI

3.2.1 Pojem registracija istospolne partnerske skupnosti

Zakon navaja pojem istospolna partnerska skupnosti, kot registrirana istospolna partnerska skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki pred pristojnim organom registrirata svojo skupnost na način, določen s tem zakonom.

V naši kulturi (pa tudi v drugih) veljata poroka in sklenitev zakona za normalen in zaželen pojav, ki naj potrdi globlje vezi med partnerjema in ki naj jima omogoči, da oblikujeta družino (Musek, 1995, str. 130). Vendar pa se od 80. let naprej opazi novo pojmovanje zakonske zveze: zakonska zveza se ne dojema več kot institucija, katere glavni namen je prokreacija, temveč je institucija, ki temelji na ljubezni, predanosti in tovariških odnosih (Merin, 2002, str. 30). V moderni družbi je zakonska zveza stvar izbire posameznika in s tem postane zakonska zveza vedno bolj privatna, intimna zadeva dveh posameznikov (Bajzek, 1995, str. 92). V večini zahodnih držav se trenutno zakonska zveza pojmuje kot pravna, sekularna in pogodbena institucija,

ki združuje dva človeka, in je kot taka na voljo skorajda vsem ljudem (Merin, 2002, str. 33). Opazimo lahko, da se pri obravnavanju zakonske zveze jemlje za nekaj povsem samoumevnega, da zakonsko zvezo tvorita moški in ženska. Ko so se pojavile zahteve po pravni ureditvi istospolnih skupnosti, se je najprej pojavilo vprašanje, ali naj se istospolnim parom res dovoli sklenitev zakonske zveze, kakor je v veljavi za pare različnih spolov. Zakonodajalci so se zavedali, da je istospolne skupnosti potrebno urediti, vendar je tradicionalno pojmovanje zakonske zveze še preveč zasidrano v zahodnih družbah. Zato so ubrali drugo pot: uvedli so nove pravne inštitute, namenjene le istospolnim parom; Na Danskem se imenuje registrirano partnerstvo (registered partnership), v Nemčiji pa življenjsko partnerstvo (»Lebenspartnerschaft«). Tako so istospolni pari izločeni iz instituta zakonske zveze. Registrirano/življenjsko partnerstvo namreč predstavljata alternativni model zakonske zveze za istospolne pare. Zakoni, ki uvajajo registrirana/življenjska partnerstva, se lahko močno navezujejo na obstoječo zakonodajo, ki ureja zakonsko zvezo, ni pa nujno; možno je, da sam zakon navede točna pravna področja, ki se nanašajo na registrirano partnerstvo. Institut civilne zveze (civil union) uporabljajo v ameriški zvezni državi Vermont in v Italiji (Merin, 2005).

Razlika med zakonsko zvezo in registriranim partnerstvom se kaže v tem, da so pravice, ki izhajajo iz zakonske zveze, občutno večje od tistih, ki izhajajo iz registriranega partnerstva. Registrirana partnerstva se bistveno razlikujejo od zakonske zveze predvsem po vprašanju skupne vzgoje in varstva otrok ter posvojitve. Nenazadnje je bila velika pobuda oz. povod za sprejem zakonodaje registracije istospolnih partnerjev preprečevanje širjenje virusa HIV. Sprejem zakona naj bi vplival na to, da bi bila istospolna partnerstva trajna in stabilna. Povedano drugače: s tem naj bi istospolni partnerji živeli v trajni življenjski skupnosti in naj ne bi menjavali partnerjev, na ta način pa naj bi vsaj nekoliko zaustavili širitev bolezni.

3.2.2 Pogoji za registracijo istospolne partnerske skupnosti

Registracija je možna le v primeru, če jo registrirata istospolni polnoletni osebi, ki nista v zakonski zvezi ali drugi registrirani istospolni skupnosti, sorodnika v ravni črti, stranski črti do četrtega kolena, v razmerju posvojitelj posvojenec, v razmerju skrbništva, rejništva in ki nista nerazsodna, to pomeni, da nista duševno prizadeta, nimata duševnih motenj ali podobnih vzrokov. Privolitev v registracijo mora biti vsekakor svobodna, brez prisile, grožnje ali zmote. Prav tako je registracija neveljavna, če se partner registrira z osebo, ki v resnici ni tista oseba, za katero se je izdajala.

Vsaj eden od partnerjev mora biti državljan Republike Slovenije. Istospolna partnerska skupnost, pri kateri niso bili upoštevani pogoji za registracijo je neveljavna. Zakon določa lažjo obliko neveljavnosti, to je izpodbojnost. Izpodbojnost pomeni, da registrirana skupnost, pri kateri niso bili upoštevani pogoji za registracijo, velja in ustvarja vse pravne posledice, dokler ni razveljavljena. Razveljavitev lahko zahteva eden ali oba partnerja in pa vsi tisti, ki imajo nek pravni interes. V nekaterih primerih pa lahko razveljavitev v javnem interesu zahteva državni tožilec. V primeru,

da je skupnost registrirala mladoletna oseba, lahko zahtevajo razveljavitev starši oziroma skrbnik. Razveljavitev skupnosti, ki jo je registrirala začasno nerazsodna oseba, pa lahko po prenehanju nerazsodnosti zahteva le partner, ki je bil ob registraciji nerazsoden.

Upravna enota preveri izpolnjevanje pogojev in če ugotovi, da ti niso izpolnjeni, lahko z odločbo zavrne registracijo. Tožba za razveljavitev se lahko vloži tudi po prenehanju skupnosti, če ni šlo za izraz svobodne volje ali če niso bili izpolnjeni pogoji za sklenitev. Sodišče odloča in če ugotovi, da je eden od partnerjev vedel za razlog razveljavitve, to vpliva na dedovanje (Zupančič in Novak, 2008, str. 221-223).

3.2.3 Oblika in postopek registracije istospolne partnerske skupnosti

V 6. členu zakona je natančno določen postopek oziroma sosledje dejanj, ki so jih partnerja in uradna oseba upravne enote dolžni opraviti v postopku registracije skupnosti in postopku prenehanja registrirane skupnosti. Osebi, ki imata namen registrirati istospolno partnersko skupnost, se najmanj trideset dni pred nameravano registracijo prijavita upravni enoti, pri kateri želita opraviti registracijo, in priložita listine za registracijo, določene s pravilnikom. Ob prijavi morata biti osebno navzoča in oba lastnoročno podpisati prijavo za registracijo skupnosti. Ne moreta se prijaviti pri eni upravni enoti in skupnost registrirati pri drugi upravni enoti. Tridesetdnevni rok pred registracijo je namenjen pridobitvi podatkov iz uradnih evidenc in preverjanju, če so izpolnjevani zakonski pogoji za registracijo. To opravi matičar upravne enote, ki sprejeme prijavo za registracijo. Upravna enota preveri, ali so izpolnjeni pogoji za registracijo, ki jih določa zakon. Če niso, z upravno odločbo zavrne registracijo. O pritožbah zoper odločbe upravne enote odloča ministrstvo, ki je pristojno za notranje zadeve.

Dokazila, ki jih je potrebno imeti ob prijavi za registracijo so, naslednja:

- izpisek o rojstvu (če je bodoči partner/partnerica rojen/a v tujini in podatek o rojstvu ni vpisan v matični register),
- dokazilo o prenehanju prejšnje skupnosti, če to prenehanje še ni evidentirano v evidencah v Republiki Sloveniji.

Dokazila, ki jih mora k prijavi za registracijo priložiti oseba, ki ni državljan Republike Slovenije so:

- izpisek o rojstvu,
- dokazilo o državljanstvu,
- dokazilo o prebivališču,
- dokazilo pristojnega tujega organa, da ni zadržkov za registracijo skupnosti oziroma da je samskega stanu in nima registrirane partnerske skupnosti.

Za dokazovanje osebnega statusa tujega državljana in izpolnjevanje pogojev za registracijo skupnosti izpiski in druge listine ne smejo biti starejši od šestih mesecev.

Izjema so listine, izdane v državah, kjer se izpisek izda praviloma samo enkrat in dokazuje le posamezno matično dejstvo, ne pa osebnega statusa vpisanega.

Na dan registracije bodoča partnerja po ustnem soglasju podata pisno izjavo, da želita registrirati skupnost. Zastopanje po zakonu pri registraciji ni predvideno, zato morata biti ob registraciji navzoča oba partnerja. Prav tako z zakonom ni določena registracija kot slovesno in javno dejanje. Pri registraciji je navzoč le matičar. Z zakonom prav tako ni določena navzočnost prič.

Načelnik določi uradne prostore, v katerih se bo registracija opravila. Pred podpisom izjave matičar vpraša partnerja, ali želita registrirati skupnost ter ju opozori na pravne posledice registracije. V ta namen jima prebere 8. člen zakona. Bodoča partnerja najprej podata ustno in nato pisno izjavo pred matičarjem. Brez njunega ustnega in pisnega soglasja registracija ni veljavna. Poseben nagovor z zakonom, zaradi neslovesne oblike ni predviden. Skupnost je veljavno registrirana z dnem podpisa izjave, kar pomeni, da pravne posledice skupnosti učinkujejo z dnem soglasja.

Po soglasju matičar skupnost vpiše v register istospolnih skupnosti, ki ga vodi upravna enota. Vsebina in način vodenja registra, ki je sestavni del matičnega registra, sta predpisana v Pravilniku o registraciji istospolne partnerske skupnosti.

Pravna podlaga za izdajo pravilnika je v 7. členu ZRIPS, ki določa obrazec izjave o registraciji skupnosti, obrazec vloge za prenehanje skupnosti, način vodenja registra, potrebne listine za registracijo in vsebino potrdila o registraciji in prenehanju skupnosti, pogoje ki jih mora izpolnjevati uradna oseba, minimalne standarde za uradne prostore in njihovo opremljenost. Podatki se zbirajo, obdelujejo in uporabljajo z namenom izkazovanja pogojev za registracijo in dokazovanja statusa partnerjev v skupnosti in se vodijo se trajno. Potrdila, ki se izdajo na podlagi vpisov v register istospolnih partnerskih skupnosti, imajo značaj javnih listin. V register se vpišejo: osebno ime partnerja, spol, EMŠO, dan, mesec, leto in kraj registracije skupnosti, državljanstvo partnerjev in naslov stalnega in začasnega prebivališča partnerjev.

Ker se pri registraciji istospolne partnerske skupnosti spremeni posameznikovo osebno stanje, pravilnik določa, da se register istospolnih partnerskih skupnosti vzpostavi in vodi v okviru obstoječega matičnega registra. Za postopek registracije in vpis v matični register je pristojna upravna enota, pri kateri bodoča partnerja oddata prijavo na obrazcu, ki ga dobita in podpišeta na upravni enoti. Če je bodoči partner rojen v tujini in podatek o rojstvu ni vpisan v matični register, k prijavi še priloži izpisek o rojstvu.

Če eden od bodočih partnerjev ni državljan RS, priloži izpisek o rojstvu, dokazilo o državljanstvu, prebivališču in dokazilo pristojnega tujega organa, da ni zadržkov za registracijo skupnosti oziroma da je samskega stanu in nima registrirane partnerske skupnosti. Z zakonom o matične registru je v 4. členu predvideno, da se v matični

register vpisujejo podatki o registraciji istospolne partnerske skupnosti ter podatki o partnerju.

Uradna oseba, pristojna za postopek registracije in za vpis podatkov v register, je matičar upravne enote, na območju katere je bila prijavljena skupnost. Pristojni organ izda iz registra, na zahtevo upravičenca, potrdilo o registraciji skupnosti in potrdilo o prenehanju skupnosti. Potrdilo je lahko v elektronski ali v fizični obliki (Zupančič in Novak, 2008, str. 215-221).

3.2.4 Pravne posledice registrirane istospolne partnerske skupnosti

Istospolna partnerska skupnost ustvarja pravne posledice samo, če je registrirana pred pristojnim organom in na način, ki ga določa zakon. Dokler se partnerja ne registrirata, pa njuna skupnost ni pravno priznana in ne moreta uživati pravic, ki jih daje ZRIPS.

Pravne posledice se kažejo tako na osebnem in premoženjskem področju. Na osebnem področju so pravne posledice razvidne ob registraciji, saj se status posameznika spremeni iz samskega na registriran. Na poslovno sposobnost registracija nima vpliva, saj registracija podaja možnost sklenitve le polnoletnim osebam.

Istospolni partnerji ne morejo pridobiti skupnega priimka, temveč to lahko uredijo le po postopku za spremembo osebnega imena. Prav tako sta se dolžna partnerja medsebojno spoštovati, si zaupati in pomagati. Pridobita tudi medsebojne dolžnosti in koristi. Partner, ki nima sredstev za življenje in jih ne more pridobiti iz svojega premoženja in s svojim delom ali ni sposoben za delo in se ne more zaposliti, lahko zahteva preživnino oz. celo izsili s tožbo v času trajanja zakonske zveze (ZRIPS, 19. člen). Te osebne pravice in dolžnosti ugasnejo oziroma prenehajo s prenehanjem registracije istospolne partnerske skupnosti.

Premoženjske pravice pa so pravice, ki izhajajo iz zakona. Te so: pravica do preživljanja in do preživnine, pravica do pridobivanja premoženja in urejanja premoženjskih razmerij, pravica do stanovanjskega varstva, pravica do dedovanja skupnega premoženja in pravica do pridobivanja informacij o zdravstvenem stanju obolega partnerja ter do obiskov v zdravstvenih ustanovah. Kažejo se v skupnih točkah premoženja partnerjev. Zakon navaja, da je premoženje, ki je pridobljeno z delom v času trajanja registracije, skupno premoženje partnerjev. Partnerja lahko med seboj sklepata druge pogodbe, ki bi jih lahko sklepala s tretjimi osebami, vendar morajo biti vsi pravni posli med partnerjema sklenjeni v obliki notarskega zapisa. Prav tako morata partnerja v obliki notarskega zapisa skleniti pogodbo, v kateri določita skupno premoženje oziroma o delitvi skupnega premoženja. To lahko uredita med trajanjem ali po prenehanju registracije. Premoženje, ki ga ima partner ob registraciji ostane, njegova last in z njim samostojno razpolaga. Premoženje, ki ga partnerja ustvarita z delom v času trajanja skupnosti, je njuno skupno premoženje.

Praksa kaže, da sta deleža na skupnem premoženju enaka, vendar partnerja to lahko uredita, tudi drugače. Če se ne moreta sporazumeti o delitvi premoženja, lahko zahtevata odločitev sodišča. S skupnim premoženjem razpolagata in upravljata skupno, lahko pa se dogovorita drugače, vendar morata upoštevati koristi drugega partnerja. Od dogovora lahko vsak izmed partnerjev odstopi, vendar ne v neugodnem času. Seveda pa mora biti sklenjen v obliki notarskega zapisa. Drugi odstavek 20. člena ZRIPS preprečuje, da bi partner s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega partnerja, temu partnerju onemogočil uporabo stanovanja, ki je skupna lastnina, in s tem ogrozil njegovo existenco. Prav zaradi teh razlogov smeta partnerja le sporazumno (v času trajanja registrirane partnerske skupnosti) odtujiti, obremeniti ali oddati v najem stanovanje, ki je v skupni lasti partnerjev, partnerja namreč s skupnim premoženjem razpolagata skupno in sporazumno. Prav tako je odpoved najemnega razmerja v času, ko je ogrožena existenca drugega partnerja, nedovoljena. Prepoved sklepanja nedovoljenih poslov glede stanovanja brez soglasja drugega partnerja, velja do pravnomočnosti odločbe o prenehanju istospolne skupnosti. Partner, ki želi odpovedati najemno razmerje ali oddati stanovanje v najem, mora pridobiti soglasje drugega partnerja. V primeru nesoglasja je varovan s tem, da sme sodišče na njegovo zahtevo soglasje nadomestiti v nepravdnem postopku. Pravice na nepremičninah, ki so skupno premoženje, se vpišejo v zemljiško knjigo na ime obeh partnerjev, kot skupno premoženje po nedoločenih deležih.

ZRIPS določa še dva sklopa pravic: pravica v primeru bolezni ter pravica do dedovanja. V primeru bolezni ima drug partner pravico biti obveščen o bolezni svojega partnerja in pravico do obiskov partnerja v bolnišnici. Prav tako pa ima pravico odločanja o zdravljenju partnerja, če ta ni zmožen sam odločati o zdravljenju. Pravica odločanja brez pristojnega organa ni možna. Pri polnoletni osebi daje soglasje skrbnik, ki ga z odločbo postavi Center za socialno delo.

Zakon prav tako navaja pravico do dedovanja, a le na deležu skupnega premoženja umrlega partnerja. Deduje preživeli partner skupaj z otroki umrlega partnerja. Če pa umrli partner ni imel otrok, pa partner deduje celoten delež umrlega partnerja, vendar le skupnega premoženja. Posebno premoženje umrlega partnerja se ne deduje po ZRIPS, vendar po splošnih pravilih o dedovanju. To pomeni, da premoženje, ki ni bilo skupno, dedujejo sorodniki umrlega ali otroci. Če teh ni, premoženje prevzame država in ne preživeli istospolni partner. Prav tako pa ZRIPS navaja, da preživelemu partnerju ne omogoča pravice do deleža, kadar umrli partner z oporoko zapusti premoženje tretjim osebam. Partner nima dedne pravice na deležu skupnega premoženja če:

- je bila skupnost razveljavljena ali je prenehala v skladu z določbami ZRIPS,
- če je skupnost trajno prenehala po krivdi preživelega partnerja ali v sporazumu z zapustnikom.

Partnerja pa nimata pravic na davčnem področju, področju delovnega prava, državljanstva, zdravstvenega varstva, pokojninskega in invalidskega zavarovanja (Zupančič in Novak, 2008, str. 232-237).

3.2.5 Pravne posledice registrirane istospolne partnerske skupnosti v razmerju partnerjev do otrok

ZRIPS ne opredeljuje razmerij med partnerjema in otroki. Ta možnost v naši pravni ureditvi ne obstaja. Partnerja biološko nista sposobna imeti otrok. Oploditev s pomočjo biomedicinske pomoči pri nas niso dovoljene oziroma uzakonjene. Posvojitev po ZZZDR v 135. določa, da je to zagotovljeno le zakonskim parom. Lahko pa homoseksualna oseba enostransko posvoji otroka in tako pridobi roditeljsko pravico. Torej možna je enostranska posvojitev otroka svojega istospolnega partnerja, vendar le pod pogojem, da otrok nima drugega od staršev, ker na primer starševstvo ni bilo ugotovljeno ali pa je drug od staršev mrtev. Če otrok nima drugega od staršev, je možna enostranska posvojitev le s soglasjem drugega od staršev. Registrirana partnerja nikakor ne moreta skupaj posvojiti otroka. Če biološka mati oz. oče otroka umre, otrok pa živi v istospolni partnerski skupnosti, lahko nadomestno skrb otroka umrlega partnerja prevzame tudi istospolni partner v obliki posvojitve ali skrbništva, včasih tudi rejništva.

3.3 PRENEHANJE REGISTRIRANE ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI

3.3.1 Splošno o prenehanju registrirane istospolne partnerske skupnosti

Registrirana partnerska skupnost preneha z odločbo o prenehanju skupnosti, če partnerja nočeta več živeti skupaj oziroma take skupnosti ne želita več, z razveljavitvijo (pravne posledice so enake kot pri prenehanju po odločbi, ko partnerja ne želita več živeti skupaj), s smrtjo partnerja ali s sodno razglasitvijo pogrešanega istospolnega partnerja za mrtvega.

Eden od partnerjev pri upravnem organu vloži vlogo za prenehanje partnerske skupnosti. Skupnost preneha z dnem pravnomočnosti upravne odločbe. To se vpiše v matični register v sedmih dneh po pravnomočnosti odločbe. Odločitev o prenehanju zakonske zveze sprejme sodišče. ZRIPS za prenehanje skupnosti ne zahteva podati razloga nevzdržnosti.

3.3.2 Pravne posledice prenehanja registrirane istospolne partnerske skupnosti

Po prenehanju skupnosti ima nepreskrbljeni partner pravico do preživnine po drugem partnerju. Po šestih mesecih od prenehanja skupnosti ima partner pravico zahtevati preživnino. Sodišče lahko zavrne zahtevek za preživnino v primeru, ko bi bilo to krivično za zavezanca. Prav tako pa tudi zavrne zahtevek, če je upravičenec kadarkoli storil kaznivo dejanje zoper zavezanca. Lahko se uveljavlja tudi ukinitve preživnine, vendar z novo tožbo zaradi spremenjenih razmer. Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca, v mesečnem znesku za naprej, zahteva pa se od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživljanje. Zakon dopušča tudi možnost enkratnega zneska preživnine, vendar pod pogojem, da ne poslabša

položaja preživninskega upravičenca in ne predstavlja prevelikega bremena za preživninskega zavezanca. Prav tako zakon ščiti partnerja, ko je ogroženo njegovo lastno preživljanje. V takih primerih zakon pravi, da partner ni dolžan preživljati drugega partnerja. O preživnini se istospolna partnerja ob prenehanju skupnosti dogovorita oziroma sporazumeta v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Sporazum je dopustno skleniti pred registracijo, med njenim trajanjem ali po njej. Pravica do preživnine pa takoj ugasne z dnem, ko partner, ki jo je prejemal, pridobi premoženje, dohodke, s katerim je nemoteno njegovo preživljanje. Prav tako preneha, če partner sklene zakonsko zvezo, novo registrirano partnersko skupnost ali zunajzakonsko skupnost.

S prenehanjem skupnosti se premoženje deli. V obliki notarskega zapisa se o tem partnerja dogovorita sama. V primeru nesporazuma se zaprosi sodišče, ki odloči v pravnem postopku. To se seveda smatra takrat, ko se partnerja ne moreta dogovoriti o obsegu skupnega premoženja, višini deležev ter o načinu delitve. Vračanje daril je urejeno s pravilom, da se darila vrnejo v tisto stanje, v katerem so bila, ko je nastal vzrok za prenehanje skupnosti.

Partner po prenehanju skupnosti izgubi možnost dedovanja po smrti bivšega partnerja. Če skupnost preneha z odločbo, se partnerja dogovorita, kdo od njih bo ostal v najetem stanovanju. Seveda v primeru, ko sta bila v najemni pogodbi oba navedena kot najemnika. Če se o najemu ne moreta sporazumeti, lahko zaprosita sodišče, da odloči v nepravdnem postopku. V primeru, da je bil v najemni pogodbi zaveden samo en od partnerjev, ima on pravico nadaljevati najemno razmerje.

Sodišče zvezo razveže, če partnerja predložita sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa, v katerem sta uredila delitev skupnega premoženja in preživljanje nepreskrbljenega partnerja. Po prenehanju skupnosti ima nepreskrbljeni partner pravico do preživnine po drugem partnerju. Preživnino zahteva pred sodiščem. Partner pa ni dolžan preživljati drugega partnerja, če bi bilo s tem ogroženo njegovo lastno preživljanje. Preživnina se določa glede na potrebe upravičenca in možnosti zavezanca v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživljanje. Pravica do preživnine preneha, če upravičenec pridobi druge vire ali sklene novo istospolno ali zakonsko zvezo. Ob prenehanju istospolne skupnosti se razdeli tudi skupno premoženje istospolnih partnerjev. Premoženje partnerja razdelita sama, v obliki notarskega zapisa. Lahko pa zahtevata, da o delitvi premoženja odloča sodišče.

Vračanje daril je urejeno enako kot pa pri zakoncih. Darila naj bi se vrnila v tisto stanje, v katerem so bila, ko je nastal vzrok za prenehanje skupnosti. Istospolni partner po prenehanju skupnosti izgubi možnost, da po smrti bivšega partnerja deduje na podlagi zakona. Istospolni partner tudi nima dedne pravice, če je njegova življenjska skupnost z zapustnikom po njegovi krivdi ali v sporazumu z zapustnikom trajno prenehala, ni pa prišlo do formalnega prenehanja istospolne skupnosti na temelju odločbe upravnega organa. Če je z odločbo prenehala skupnost, se partnerja, ki sta živela v najemniškem stanovanju, lahko sporazumno odločita, kdo

od njih bo ostal v njem. Če se ne moreta dogovoriti, kdo bo ostal, oziroma postal najemnik stanovanja, o tem odloči sodišče v nepravdnem postopku (Zupančič in Novak, 2008, str. 224-231).

3.4 PRAKSA

3.4.1 Pobuda za presojo ustavnosti 22. člena ZRIPS-a

Istospolna partnerja Mitja Blažič in Vikij Kern sta 13. 11. 2006 na Ustavno sodišče Republike Slovenije vložila Pobudo za presojo ustavnosti 22. člena ZRIPS. Živita v registrirani istospolni partnerski skupnosti v Sloveniji.

Navajata, da je obstoječa pravna ureditev dedovanja po umrlem istospolnem partnerju diskriminatorna, saj se zelo razlikuje od splošne ureditve zakonitega dedovanja. Razloga za razlikovanje sta samo v tem, da sta spol in spolna usmerjenost partnerjev posledično dejstvo, da je bila med njima sklenjena istospolna partnerska skupnost in ne sklenjena zakonska zveza. Ureditev po njunem mnenju tudi odstopa od legitimnega cilja ureditve zakonitega dedovanja, ki ga je zakonodajalec zasledoval s sprejetjem ZRIPS.

Pobudnika navajata, da je istospolna partnerska skupnost trajna življenjska skupnost partnerjev istega spola, ki je po svoji dejanski in bistveni vsebini enakovredna življenjski skupnosti raznospolnih partnerjev. Obe skupnosti se sklepata zaradi skupnega življenja ter medsebojne moralne in materialne pomoči partnerjev. Temelj obeh pa so enakopravnost partnerjev, obojestranska naklonjenost, ljubezen, razumevanje in zaupanje, partnerja sta se dolžna spoštovati, si zaupati in si medsebojno pomagati.

Neenako obravnavanje pri ureditvi dedovanja se po mnenju Mitje in Vikija kaže v treh točkah:

V neutemeljenem razlikovanju med posebnim in skupnim premoženjem zapustnika, nepriznavanju pravice preživelega istospolnega partnerja do dedovanja zapustnikovega posebnega premoženja in v nepriznavanju pravice do njunega deleža.

Pobudnika se sklicujeta na to, da je obstoječa ureditev v nasprotju z ustavnim načelom enakosti pred zakonom, saj ni moč najti stvarno in razumno utemeljenega razloga za različno obravnavanje istospolnih in raznospolnih parov na področju dedovanja. Diskriminatorne posledice registracije na področju dedovanja tako Mitja in Viki razumeta kot sankcijo za svoj spol in svojo istospolno usmerjenost. Pravita, da je učinek sankcije manjša zakonska zaščita ekonomsko-socialnega položaja preživelega istospolnega partnerja po smrti drugega partnerja kot zaščita preživelega zakonskega partnerja. Zato pa ni nobene razumno utemeljene razlage in je tudi v nasprotju z namenom zakona. S tako ureditvijo dedovanja istospolnih partnerjev gre po mnenju pobudnikov za prekomerno poseganje v ustavno pravico do dedovanja, saj namreč ni nobenega stvarno in razumno utemeljenega razloga za razlikovanje

dedovanja zapustnikovega posebnega premoženja od dedovanja njegovega deleža na skupnem premoženju istospolnih partnerjev in ni razloga za uvajanje različnih sistemom dedovanja med istospolnimi in raznospolnimi pari. Tako poseg v ustavno pravico, ki v resnici temelji le na spolu in spolni orientaciji posameznika, ni niti nujen in primeren. Sta tudi mnenja, da ne obstaja razlog, povezan z gospodarsko, socialno in ekološko funkcijo lastnine, ko bi opravičeval različno obravnavanje dedovanja partnerjev različnega spola, kot bi ga sicer dopuščal 67. člen Ustave.

Navajata tudi kršitev 15. člena Ustave, ki določa, da nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je Ustava ne priznava ali jo priznava v manjši meri. Kršitev naj bi se pojavila zaradi nepriznavanja pravice do dedovanja posebnega premoženja po umrlem partnerju.

Prav tako poudarjata, da so določbe ZRIPS diskriminatorne in preozke glede drugih vprašanj, vendar zahtevata ustavno presojo zgolj najbolj očitne kršitve enakopravnosti. Ustavnemu sodišču predlagata razveljavitev 22. člena ZRIPS in uskladitev zakona z Ustavo (Blažič, 2006).

Odgovor Vlade Republike Slovenije:

Vlada Republike Slovenije je v tem primeru predlagala, da se pobuda v postopku preizkusa pobude za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS zavrže na podlagi tretjega odstavka 25. člena Zakona o Ustavnem sodišču (ZUstS).

Vlada pravi, da prvi odstavek 24. člena navedenega zakona namreč določa, da pobudo za začetek postopka za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti predpisa ali splošnega akta, izdanega za izvrševanje javnih pooblastil, lahko poda, kdor izkaže pravni interes. V drugem odstavku navedene določbe pa je določeno, da je pravni interes podan, če predpis ali splošni akt, izdan v izvrševanju javnih pooblastil, katerega oceno pobudnik predlaga, neposredno posega v njegove pravice, pravne interese oziroma njegov pravni položaj. V tretjem odstavku 25. člena ZUstS pa je določeno, da ustavno sodišče zavrže pobudo, če niso izpolnjeni pogoji iz 21., 24., 24. a, drugega odstavka 24. b in 47. člena tega zakona.

Vlada predlaga, da se pobuda za oceno ustavnosti zavrže, ker pobudnika nista izkazala pravnega interesa za začetek postopka za presojo ustavnosti in tako ni izpolnjen temeljni pogoj iz prvega odstavka 24. člena ZUstS. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, katerega oceno ustavnosti zahtevata pobudnika, ne posega neposredno v njune pravice, pravne interese oziroma v njun pravni položaj. Pobudnika sta, kot izhaja iz potrdila o registraciji istospolne partnerske skupnosti, registrirala svojo življenjsko skupnost. Iz prvega odstavka 22. člena ZRIPS izhaja, da ima v primeru smrti partnerja preživeli partner pravico do dedovanja na deležu skupnega premoženja po tem zakonu, pri čemer pravico do dedovanja na skupnem premoženju eden od pobudnikov pridobi ob pogojih, ki jih določa zakon, šele s smrtjo enega od pobudnikov.

Iz narave pravice je jasno, da za časa življenja ne eden ne drugi še živeči partner ne moreta dedovati po drugem partnerju in torej ob registraciji istospolne partnerske skupnosti ter v času trajanja registrirane partnerske skupnosti pravica dedovanja še ne nastane.

Poleg tega registrirana istospolna partnerska skupnost lahko preneha pred smrtjo enega od partnerjev na način, ki ga v 23. členu določa ZRIPS, da partner nima dedne pravice na deležu skupnega premoženja, če je bila skupnost z zapustnikom razveljavljena ali je prenehala v skladu z določbami tega zakona ali če je skupnost po krivdi preživelega partnerja ali v sporazumu z zapustnikom trajno prenehala. Navedena določba prav tako govori o zapustniku in preživelem partnerju, kar še dodatno potrjuje dejstvo, da gre za dejansko in pravno stanje ter pravice, ki iz tega izhajajo, od trenutka, ko eden od partnerjev umre.

Iz drugega odstavka navedenega člena pa izhaja, da partner izgubi dedno pravico, če je zapustnik podal vlogo za prenehanje skupnosti in je skupnost prenehala v skladu s tretjim in četrtem odstavkom 25. člena ZRIPS po njegovi smrti ali če se skupnost z zapustnikom razveljavi po zapustnikovi smrti iz vzroka, za katerega je preživel partner vedel ob registraciji skupnosti. V tem primeru gre za ugotavljanje, ali je dal zapustnik vlogo za prenehanje skupnosti in je ta prenehala v skladu s četrtem odstavkom 25. člena ZRIPS po zapustnikovi smrti. Dokler to ni ugotovljeno, ima preživel partner od trenutka smrti dalje pravico do dedovanja, ki pa jo izgubi v trenutku, ko se ugotovi, da je skupnost prenehala v skladu s tretjim in četrtem odstavkom 25. člena ZRIPS. V drugem primeru gre prav tako za prenehanje skupnosti iz razloga razveljavitve, ki nastopi šele po smrti zapustnika, če se razveljavi iz vzroka, za katerega je preživel partner vedel.

Vlada meni, da pobudnika nista v zadostni meri izkazala pravnega interesa za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS, saj pravni položaj in pravica ne nastaneta s trenutkom registracije istospolne partnerske skupnosti, temveč šele v primeru smrti enega od partnerjev. Hkrati je poudarila, da je negotovo ali bo pravni položaj in s tem pravica sploh nastala, saj obstaja možnost, da skupnost preneha že pred smrtjo enega od partnerjev. Neposredno poseganje splošnega akta oziroma predpisa v pravico, pravni interes oziroma pravni položaj pobudnika pomeni, da pravica, pravni interes oziroma pravni položaj obstaja v trenutku, ko pobudnik da pobudo za oceno ustavnosti splošnega akta ali predpisa. Vlada Republike Slovenije meni, da ta pogoj iz prvega in drugega odstavka 24. člena ZUstS ni izpolnjen, zato predlaga, da se pobuda zavrže.

Ker Vlada Republike Slovenije predlaga, da se pobuda v postopku preizkusa pobude za oceno ustavnosti zavrže, se glede navedb v pobudi ni opredelila. Če bo Ustavno sodišče Republike Slovenije odločilo, da bo pričelo s postopkom ocene ustavnosti 22. člena ZRIPS in se spustilo v meritorno odločanje o stvari, bo Vlada Republike Slovenije podala oziroma dopolnila svoje mnenje (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2008).

3.4.2 Pripombe k Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti

Po mnenju društva DIH zakon taksativno našteva dolžnosti in pravice v registrirani istospolni skupnosti, kar pomeni, da imata partnerja samo tiste pravice, ki bodo izrecno opredeljene, drugih pa ne. Pri tem nastaja problem, saj je pravic in razmerij toliko, da je vse (tudi najbolj bistvene) težko zajeti in jih eksplicitno vključiti v zakon. Predvidevajo, da bo praksa razkrila veliko okoliščin, ki jih zakon ni predvidel.

Predlagajo, da se:

1. ali spremeni princip in se zakon za vse ostale nepredvidene okoliščine nasloni na ZZZDR oz;
2. da se podrobno preuči slovensko zakonodajo in doda čim podrobneje vse možne okoliščine.

Prav tako so mnenja, da naj se Zakon o registraciji istospolne skupnosti spremeni v Zakon o sklenitvi istospolne partnerske skupnosti. Menijo, da se besedna zveza registracija namreč v slovenski zakonodaji uporablja za podjetja, društva, avtomobile. Pri istospolni skupnosti pa gre za razmerje, za partnerstvo dveh ljudi, ki se svobodno odločita, da bosta živela skupaj. Prav zaradi tega bi bilo po njihovem mnenju nujno že v naslovu poudariti partnerstvo, saj skupnost lahko implicira zvezo ali povezavo med več ljudmi. Predlagajo naj se izraz »registracija« v celotnem besedilu zakona nadomesti z lepšim slovenskim izrazom »sklenitev«.

Prav tako dodajajo konkretne pripombe k celotnemu zakonu:

- Menijo, naj sklenitev istospolne partnerske skupnosti državljanu brez slovenskega državljanstva, ob izpolnjenih pogojih, kot pri ZZZDR, omogoči pridobitev državljanstva;
- Mnenja so, da je potrebno onemogočiti, da bo načelnik določal pristojno osebo za sklenitev istospolne partnerske skupnosti na osnovi osebnih orientacij. Predlagajo, da sklenitev istospolne partnerske skupnosti opravlja matičar;
- Predlagajo, naj se v 2. odstavku 6. člena vnese določilo o navzočnosti dveh prič pri sklenitvi istospolne skupnosti, da bodoča partnerja istočasno in osebno pred uradno osebo upravne enote, ki jo določi načelnik oziroma načelnica upravne enote in v navzočnosti dveh prič, podata pisno izjavo, da želita registrirati skupnost;
- Navajajo, naj zakon omogoča izbiro sklenitve istospolne partnerske skupnosti v slovesni oz. neslovesni obliki. Vsekakor pa sklenitev skupnosti ne sme potekati na kakšnem oddelku upravne enote "za pultom". Predlagajo, da sklenitev poteka v prostorih, kjer se sicer sklepajo zakonske zveze, saj gre za povsem primerljivo razmerje. Pogosto omenjen argument, da je istospolna zveza »po naravi« drugačna od raznospolne, ker je »zaprta za življenje«, je

skrajno ideološki, saj pogoj sklenitve zakonske zveze ni »nadaljevanje rodu«, pač pa je to le potencial, ki ga zakonca izkoristita ali pa tudi ne;

- Menijo, da predlog zakona ne ureja položaja, ki nastane v primeru smrti enega izmed partnerjev, s čimer je ogrožena socialna varnost preživelega partnerja. Preživeli partner namreč ne sodi v okvir zakonitih dedičev, zato se lahko znajde v položaju, ko po umrlem partnerju ne bo dedoval ničesar, čeprav sta z umrlim partnerjem skupaj ustvarjala skupno premoženje celo življenje;
- Partnerja sicer lahko napišeta oporoko, vendar se tudi v tem primeru ne moreta izogniti zakonskim določbam o nujnem deležu in nujnih dedičih (25. in 26. člen Zakona o dedovanju). Zlasti je problematično dedovanje preživelega partnerja v primeru, ko umrli partner ni zapustil otrok, kar bo najbolj pogost primer. V tem primeru bi namreč v skladu s sedanjo ureditvijo celotno premoženje dedovali starši (v primeru njihove smrti pa zapustnikov bratje in sestre) umrlega partnerja (14. člen Zakona o dedovanju). Tudi v primeru, da bi umrli partner napisal oporoko, v kateri bi vse premoženje zapustil preživelemu partnerju, bi imeli starši pravico do nujnega deleža, ki znaša 1/3 zakonitega dednega deleža (2. odstavek 26. člena Zakona o dedovanju), torej bi starši dedovali 1/3 celotne zapuščine, kar bi predstavljalo hudo breme za preživelega partnerja;
- Opozarjajo, da je potrebno poleg tega upoštevati, da večina ljudi pred svojo smrtjo, zlasti če ta nastopi nepričakovano (nesreča itd.), ne napiše oporoke. V takem primeru bi bil preživeli partner glede na sedaj predlagano ureditev popolnoma nezaščiten, saj ne bi dedoval popolnoma nič;
- Glede na povedano menijo, da je zaradi zagotovitve socialne varnosti preživelega partnerja, ki je partnerja zaradi kogentnih zakonskih določb Zakona o dedovanju ne moreta urediti sama, nujno potrebno urediti tudi zakonito dedovanje partnerjev, in sicer tako, da se za 20. členom doda nov 21. člen, ki pravi, da naj v primeru smrti enega izmed partnerjev ima preživeli partner pravico do zakonitega dedovanja po zapustniku, ter naj pokojnikovo zapuščino dedujejo pred vsemi njegovimi otroci in njegov partner, in sicer po enakih delih. Zapuščino pokojnika, ki ni zapustil potomcev, naj deduje njegov partner;
- Menijo, da glede na dejstvo, da partnerja celo življenje skupaj prispevata sredstva v skupno premoženje, je v primeru smrti enega izmed partnerjev potrebno urediti tudi pravice iz naslova pokojninskega zavarovanja in preživelemu partnerju omogočiti prejemanje »vdovske pokojnine«, seveda pod pogoji, ki veljajo za vse upravičence do vdovske pokojnine. Zaradi povedanega menijo, da je potrebno za novim 21. členom dodati nov 22. člen, ki pravi da, v primeru smrti partnerja lahko preživeli partner pod pogoji in na način, določen z zakonom, ki ureja področje pokojninskega zavarovanja, uveljavlja pravico do vdovske pokojnine;

- Navajajo da predlog zakona sicer daje partnerju določene pravice v primeru bolezni drugega partnerja, vendar partnerju ne daje statusa ožjega družinskega člana, ki je bistven za enakopraven položaj partnerja v razmerju do drugih sorodnikov partnerja, ter za uveljavljanje osnovnih pravic iz naslova zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, na podlagi Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Zaradi povedanega menijo, da je potrebno za novim 22. členom dodati nov 23. člen, ki govori o tem, da zaradi uveljavljanja pravic iz naslova zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, v skladu z zakonom, ki ureja področje zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, partnerja s sklenitvijo skupnosti pridobita status ožjega družinskega člana.

Poleg zgoraj eksplicitno obrazloženih pravic in dolžnosti, ki niso vključene v trenutno različico zakona, menijo, da je potrebno ustrezno urediti tudi naslednja področja oziroma primere:

- Pravica do obiskov v zaporu, priporu in podobno;
- Vse pravice iz naslova zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja (pravica do zavarovanja po partnerju ipd.);
- Pravica do bolniškega dopusta za nego partnerja;
- Pravica do najemanja kreditov (npr. stanovanjskih) kot par;
- Uveljavitev dohodninske olajšave za vzdrževanega partnerja;
- V primeru otrok je treba predvideti možnost posvojitve otroka nebiološkega starša v partnerstvu; takšna posvojitev bi bila v korist otroku, ki bi bil ob smrti biološkega starša prepuščen rejnikom, s katerimi ni odraščal, poleg tega pa bi lahko ločitev od socialnega starša otroka prizadela in psihično obremenila;
- Nadomestilo za ločeno življenje in nadomestilo za tiste, ki se morajo zaradi partnerja odpovedati poklicu in odpotovati z njim/njo (npr. v primeru dela na ambasadi);
- Slovenija naj v skladu z evropsko prakso priznava vse pravice tujim gejem in lezbijkam, ki so poročeni ali imajo sklenjeno partnersko zvezo, ko so bodisi pri nas na dopustu, delu in podobno.

Zaradi skladnosti z določili Zakona o notariatu so menja, da je potrebno v 18. členu dodati nov 2. odstavek, ki pravi da morajo biti, pravni posli o urejanju premoženjskih razmerij med partnerjema, ki jih v času trajanja skupnosti med seboj skleneta partnerja, sklenjeni v obliki notarskega zapisa.

Navajajo, da določilo 2. odstavka 20. člena lahko velja le za stanovanje, ki je skupna last obeh partnerjev, saj bi v primeru, da je stanovanje izključna last enega izmed partnerjev, nedopustno posegalo v institut zasebne lastnine. Zaradi povedanega menijo, da je potrebno besedilo 2. odstavka 20. člena spremeniti tako, da se po novem glasi, da v času trajanja skupnosti lahko partnerja stanovanje, ki je v skupni lasti, le sporazumno odtujita, obremenita ali oddata v najem, ustanovita pravico

služnosti stanovanja ali na njem ustanovita kakšno drugo pravico, ki bi ovirala uporabo stanovanja.

Če v zakonodaji piše, da lahko bolnika (denimo v kritičnem stanju) obiščejo samo najožji sorodniki in svojci, potem ta predlog zakona obiska ne bo omogočal. Predlagajo, da se črta, "razen če predpisi to prepovedujejo" oz. da se to področje drugače uredi.

Mnenja so, da postopek prenehanja skupnosti ne zagotavlja ustrezne pravne varnosti, saj se samo z izjavo pred matičarjem (oziroma organu iz 6. člena tega zakona) lahko zgodi, da bi bila izjava ponarejena, izsiljena in podobno. Prav zaradi tega opozarjajo, da je v takih primerih potreben neodvisen organ, ki o tem odloča, to pa je lahko le sodišče. Menijo, da bi bilo to potrebno urediti tako, da lahko skupnost preneha s smrtjo enega partnerja, z razglasitvijo enega partnerja za mrtvega, na podlagi sporazuma ali s tožbo.

Sporazum bi moral biti sklenjen v obliki izvršljivega notarskega zapisa, v njem pa bi se partnerja morala sporazumeti o delitvi skupnega premoženja o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja in o preživljanju partnerja, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Na ta način bi se preprečil nastanek nepotrebnih sodnih sporov, saj bi partnerja vsa medsebojna razmerja dokončno uredila s sporazumom.

Le v primeru, da se partnerja ne bi mogla sporazumeti o vsebini sporazuma, bi katerikoli od njiju lahko vložil tožbo za prenehanje skupnosti pri sodišču splošne pristojnosti.

Glede na povedano menijo oziroma predlagajo, da bi bilo potrebno 25. člen spremeniti tako, da skupnost preneha s smrtjo enega partnerja, z razglasitvijo enega partnerja za mrtvega, na podlagi sporazuma ali s tožbo. Da uradna oseba upravne enote vpiše v register iz 7. člena tega zakona prenehanje skupnosti, če partnerja predložita sporazum, sklenjen v obliki izvršljivega notarskega zapisa o delitvi skupnega premoženja o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja in o preživljanju partnerja, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Če pa je skupnost iz kakršnegakoli vzroka nevzdržna, sme vsak partner vložiti tožbo za prenehanje skupnosti pri sodišču splošne pristojnosti (Društvo DIH, 2005).

3.5 REGISTRACIJA ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI PO POSAMEZNIH DRŽAVAH

3.5.1 Registracija istospolne partnerske skupnosti z ozirom na pravo Skupnosti

Urejanje družinske problematike neposredno ne sodi v spekter urejanja EU. To področje je prepuščeno državam članicam, vendar vsekakor iztočnico ter skupne vrednote najdemo v večini ustav držav članic. Vse države članice so tudi podpisnice

Evropske konvencije o človekovih pravicah, Evropske socialne listine in mnogih drugih mednarodnih dokumentov, ki služijo varstvu človekovih pravic. Zasledimo težnjo k skupnim vrednotam. Znotraj EU so bili sprejeti številni dokumenti, ki naj bi odpravili diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.

Slovenska zakonodaja istospolnim partnerjem ne omogoča sklenitve zakonske zveze, kot je to navajal predlog zakona. Slovenija odstopa od načela in zahtev Evropske unije, da naj bi imeli istospolni partnerji vse pravice, kot jih imajo zakonski partnerji različnega spola. Leta 2001 je bila na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, ustanovljena ekspertna skupina za pripravo zakona o registriranem partnerstvu.

Posamezne evropske države istospolne skupnosti v glavnem urejajo po dveh modelih. Skandinavske države dajejo istospolnim partnerjem možnost, da registrirajo svojo skupnost, ostale države, pa po vzoru nizozemske pravne ureditve, omogočajo sklenitev zakonske zveze. Oba modela sta pomemben vzorec za urejanje istospolnih partnerskih skupnosti v Evropi (Zupančič in Novak, 2008, str. 189-192). Slovenija je povzela model po skandinavskih državah.

Obstaja vrsta pravnih regulacij istospolnih partnerskih zvez. Neregistrirano partnerstvo (določene pravice so priznane po določenem času skupnega bivanja) urejajo Avstrija, Hrvaška in Portugalska. Registrirano partnerstvo (določene pravice in dolžnosti so priznane z registracijo partnerstva, a te pravice niso enake pravicam, ki pripadajo poročenim hetero parom) omogočajo Danska, Norveška, Švedska, Islandija, Francija, Nemčija, Finska, Švica, Luksemburg, Slovenija, Velika Britanija, Češka in Madžarska. Poroka med istospolnimi partnerji (vse pravice in dolžnosti so izenačene s hetero pari) je mogoča na Nizozemskem, v Belgiji in Španiji. Belgija, Nizozemska, Španija, Švedska in Velika Britanija istospolnim parom dovoljujejo, da skupaj posvojijo otroke, omogočajo pa tudi posvojitev drugemu partnerju (na primer v primerih, ko je prvi partner biološki starš, drugi partner pa je tega otroka posvojil). Drugi partner lahko posvoji otroka tudi na Islandiji, Danskem in v Nemčiji.

V nadaljevanju podajam primerjalni pregled urejenosti zakonodaje istospolnih partnerjev v izbranih državah.

3.5.2 Nemčija

V Nemčiji so se odločili za strogo ločitev med zakonsko zvezo ter spolno skupnostjo. Leta 2001 je bil sprejet zakon, ki je uredil istospolne skupnosti. Pogoji za sklenitev so tu praktično enaki kot za zakonsko zvezo. Pristojni organ, polnoletnost, neporočenost, neobstoj druge registrirane zveze. Partnersko razmerje lahko sklenete osebi istega spola, pred tem pa morata podati izjavo o premoženjskem stanju. Premoženje, ki ga partnerja imata in ki ga pridobita v času trajanja zveze, ni skupno. Na področju dednega prava istospolni partner ni popolnoma izenačen z zakoncem. Istospolni partner se šteje za svojca. Iz tega naslova izvirajo številna upravičenja v davčnem, kazenskem in civilnem pravu. Skupnost preneha z odločbo sodišča, na zahtevo enega ali obeh partnerjev po preteku določenega časa.

Posebnost nemške ureditve je v tem, da že obstoječa partnerska skupnost ne preprečuje sklenitve zakonske zveze. S sklenitvijo zakonske zveze partnerska skupnost preneha (Greif in Velikonja, 2003).

3.5.3 Nizozemska

Nizozemska je bila ena prvih držav, ki je urejala problematiko istospolnih skupnosti. Leta 1979 je sprejela zakon o registriranem partnerstvu. Tako se registriran partner šteje za svojca. Za partnerja veljajo enake dolžnosti in pravice kot za zakonce. Enako je pri premoženju in dedovanju. Velja načelo skupnega premoženja pri dedovanju. Nizozemska omogoča tujcem, da pri njih sklenejo partnersko skupnost. Vendar ta oblika ni popolnoma izenačena z zakonsko zvezo. Tako registriran partner ne pridobi avtomatično vseh pravic in dolžnosti kot zakonec. Prav tako pa zakonska zveza ni več odprta za skupnost moškega in ženske, ampak tudi za istospolne pare. Tujci brez stalnega prebivališča ne morejo skleniti zakonske zveze. Potrebna je prisotnost prič. Pravne posledice so v dolžnosti preživljanja šibkejšega partnerja, delitev stroškov za gospodinjstvo, premoženje je skupno. Preživeli zakonec ima pravico do pokojnine po umrlem. Zakonec ima status zakonitega dediča, zakonec ima pravico do uporabe priimka drugega. Tudi istospolni zakonec lahko posvoji otroka. Razveza se opravi pred sodiščem, po razvezi pa obstajajo medsebojne pravice in dolžnosti. Možno je preoblikovati registrirano partnerstvo v zakonsko zvezo in obratno. Za to je predviden poseben postopek. Nizozemska ima najbolj liberalno ureditev problematike istospolnih parov (Greif in Velikonja, 2003).

3.5.4 Francija

Francija ima svojevrstno ureditev tega vprašanja. Leta 1999 je bil sprejet zakon, ki je vnesel definicijo, da je izvenzakonska skupnost skupnost med dvema, kot par živečima osebama različnega ali istega spola. Poleg tega je zakon uvedel tudi registrirano partnerstvo, gre za posebno pogodbeno razmerje, ki legalizira zvezo. Zvezo skleneta dve osebi istega ali različnega spola.

Pogoji za sklenitev so: Polnoletnost, nesklenjena zakonska zveza ali neregistrirano partnerstvo. Zveza tudi ni možna med bližnjimi sorodniki. Konkretna premoženjska razmerja partnerja uredita oziroma določita s pogodbo. Vsako spremembo te pogodbe je potrebno evindentirati pri pristojnem organu. Registrirana zveza ima tudi davčne posledice, tako sta po treh letih upravičena do skupne obdavčitve kombiniranih dohodkov. Partner nima statusa zakonitega dediča, ni mogoča posvojitev skupnih otrok. Partnerstvo preneha s smrtjo ali če partner sklene zakonsko zvezo avtomatično, lahko pa preneha, tudi s sporazumno razvezo ali enostransko izjavo. V kolikor dogovora ni, odloča sodišče. Oseba, ki ni državljan EU, lahko sklene partnerstvo, če ima eden od njih dovoljenje za bivanje v Franciji (Greif in Velikonja, 2003).

4 PRIMERJALNA ANALIZA

4.1 SKLEPNI PREGLED PODOBNOSTI IN RAZLIK MED SKLENITVIJO ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJO ISTOSPOLNE SKUPNOSTI

Vse pravne posledice registracije so urejene v ZRIPS, pravne posledice sklenitve zakonske zveze pa v ZZZDR ter v področni zakonodaji. Pri ZRIPS-u kot definicijo registracije istospolne partnerske skupnosti zakon navaja skupnost dveh žensk ali dveh moških. Pri ZZZDR pa zakon pravi, da je to življenjska skupnost moža in žene. Istospolna partnerska skupnost je trajna življenjska skupnost partnerjev istega spola, ki je po svoji dejanski in bistveni vsebini enakovredna življenjski skupnosti partnerjev različnih spolov. Prav tako kot zakonska zveza se tudi istospolna partnerska skupnost sklepa zaradi skupnega življenja ter medsebojne moralne in materialne pomoči partnerjev. Temelji obeh so enakopravnost partnerjev, obojestranska naklonjenost, ljubezen, razumevanje in zaupanje, partnerja pa sta se dolžna spoštovati, si zaupati in si medsebojno pomagati (ZRIPS, 2/8. člen in ZZZDR, 44. člen). Pari različnega spola, ki sklepajo zakonsko zvezo, pridobijo poročni list, istospolni pari, ki pristanejo k registracijskemu postopku, prejmemo zgolj potrdilo. Pravilnik o izvajanju registracije istospolne partnerske skupnosti določa, da svobodno odločitev o kraju, času in načinu registracije prepušča načelnikom upravnih enot.

Tako ZZZDR kot ZRIPS postavljata enake temelje za obe obliki skupnosti, podobne pogoje za sklenitev obeh skupnosti in ustanavljata institut skupnega premoženja partnerjev (premoženje, ki ga partnerja pridobita z delom v času trajanja zakonske zveze oziroma registrirane istospolne partnerske skupnosti). Tako kot zakonska zveza in zunajzakonska skupnost je tudi registrirana istospolna partnerska skupnost trajna življenjska skupnost. Vse tri pa so v bistvenih lastnostih enake. Po naravi stvari se namreč tako registrirana istospolna partnerja kot tudi zakonca v zakonski zvezi medsebojno podpirata, si pomagata, prispevata k skupnemu življenju, z delom pridobivata dohodek, si delita življenjske stroške ali preživljata drugega partnerja oz. zakonca v primeru, da eden od partnerjev oz. zakoncev iz katerega koli razloga ne dela ali je nezmožen za delo (ZZZDR, 50. člen in ZRIPS, 19. člen).

Pri pogojih sklenitve zakonske zveze in registraciji istospolne partnerske skupnosti je skupno to, da oseba, ki ni polnoletna, ne more opraviti tega dejanja, vendar pod določenimi pogoji vseeno to lahko stori. Prav tako mora biti privolitev svobodna pri obeh oblikah, ne sme biti izsiljena, dana v zmoti ali biti oseba duševno prizadeta, ne sme biti sorodstvene vezi. Glede zakonskih zadržkov polnoletnosti in sorodstva pa obstaja razlika med ZZZDR in ZRIPS. ZZZDR dopušča možnost, da sme Center za socialno delo, v kolikor obstajajo za to utemeljeni razlogi, dovoliti sklenitev zakonske zveze osebam, ki te pravice nimajo. Po ZRIPS so zgoraj omenjeni zakonski zadržki in prepovedi vzrok za neveljavnost registrirane partnerske skupnosti, kar je podlaga za razveljavitev skupnosti. Poleg partnerjev pa to lahko zahtevajo vsi tisti, ki imajo pravno korist. Razlika z ZZZDR je v roku vložitve tožbe za razveljavitev zakonske zveze zaradi sile ali zmote, le-ta je omejen na eno leto po prenehanju sile ali

spoznanja zmote, ZRIPS pa takšnega roka ne pozna. ZZZDR omejuje tožbo na razveljavitev zakonske zveze iz razlogov pomanjkanje svobodne privolitve bodočih zakoncev le do prenehanja zakonske zveze, ZRIPS pa to možnost dopušča tudi po prenehanju skupnosti.

Ob registraciji si partnerja ne moreta izbrati skupnega priimka, kot to lahko storita zakonca po Zakonu o osebnem imenu (ZOI-1, Uradni list RS, št. 20/06).

Skupno obema oblikama je, da se prijavijo za postopek matičarju na upravni enoti. Razlika se pokaže, da morata pri registraciji skupnosti osebi namero o registraciji prijaviti upravni enoti najmanj 30 dni prej in priložiti ustrezne listine, prav tako pa zahteva zakon istočasno in osebno prisotnost obeh partnerjev, soglasje pa morata dati pisno in ustno.

Za sklenitev zakonske zveze je potrebna navzočnost obeh bodočih zakoncev ter dveh prič. Pri registraciji istospolnih partnerjev je potrebno samo izraziti soglasje partnerjev brez prič. Zakon v postopku registracije skupnosti ne določa stroge obličnosti, kot je predpisana za zakonsko zvezo po ZZZDR, saj ne dopušča slovesne oblike, kakor tudi ne določa prisotnosti dveh prič.

Posledic registracije skupnosti je malo prav zaradi tega, ker se osebno stanje partnerjev ne spremeni (npr. priimek), kot se to kaže pri zakonski zvezi. Premoženje, ki ga ima zakonec ob sklenitvi in partner ob registraciji, ostane njegova last in z njim samostojno razpolaga. Premoženje, ki ga zakonca in pa partnerja ustvarita z delom v času trajanja zakonske zveze ali skupnosti, je njuno skupno premoženje. Skupno premoženje zakonca in partnerja upravljata skupno in sporazumno. ZZZDR določa, v času trajanja zakonske zveze obveznost in dolžnost preživljanja partnerja, ki nima dovolj sredstev za preživljanje, vendar le v primeru, ko ima partner premoženje in ga ne izkorišča. ZRIPS partnerju brez sredstev za življenje postavlja dodatno zahtevo, da vse svoje premoženje optimalno izkoristi in je upravičen do preživljanja šele takrat, ko to zahtevo izpolni. V ZZZDR ni urejeno področje dedovanja, stanovanjskega varstva, premoženjskih razmerij in pravic v primeru bolezni. Te pravice so urejene v področni zakonodaji. ZRIPS ureja vse te naštetе pravice.

Odločbo o prenehanju skupnosti izda organ, kjer sta se partnerja registrirala, torej upravni organ, in sicer na podlagi vloge za prenehanje skupnosti, ki jo poda eden ali oba partnerja. ZZZDR določa, da zakonska zveza preneha z razvezo, in sicer na podlagi sporazuma zakoncev, ali s tožbo, če sporazuma ni. S tem je zakonodajalec jasno zavzel stališče, da je zakonska zveza življenjska skupnost večjega pomena kot pa skupnost istospolnih partnerjev, saj ji postopek razveze daje večjo trdnost. Tako torej ZZZDR določa prednostno obravnavo sporov v zvezi z zakonsko zvezo pred pristojnimi sodišči, medtem ko ZRIPS napotuje le na pravdni postopek. S tem istospolnim partnerjem ni zagotovljeno enako učinkovito in hitro obravnavanje pred sodišči. Registrirana skupnost preneha s smrtjo enega partnerja, z razglasitvijo partnerja za mrtvega ali na podlagi pravnomočne odločbe upravne enote o

prenehanju. Prva dva razloga sta tudi enaka pri prenehanju zakonske zveze. Tretji način prenehanja skupnosti, z odločbo upravne enote, pri kateri je skupnost registrirana, pa je bistveno drugačen od razveze zakonske zveze. O razvezi zakonske zveze vedno odloča sodišče, bodisi na podlagi odločb, bodisi na podlagi ugotovljenega razveznega razloga. Za prenehanje po odločbi upravne enote se uporablja Zakon o upravnem postopku, možna je pritožba na Ministrstvo za notranje zadeve, zoper to odločbo pa upravni spor po Zakonu o upravnem sporu. Postopek za prenehanje registrirane skupnosti je daljši od razveze zakonske zveze, ki poteka po Zakonu o pravnem postopku. Pri tem upravni organ ne preverja pravic, ki so jima dodeljene, to so premoženjska razmerja, stanovanjske pravice, preživljanje nepreskrbljenega partnerja. Upravna enota presoja le popolnost in pravilnost vloge. Možno ureditev otrok, ki živijo z registriranima partnerjema, zakon ne omenja.

Zakon tudi ne omogoča zunajzakonskih zvez istospolnih partnerjev ter odreka registriranim istospolnim partnerjem pravico do posvojitve otrok, kakor tudi različne in številne socialne pravice, ki so na podlagi različnih zakonov zagotovljene zakonskim ter zunajzakonskim partnerjem. Pri preživljanju (po 19. členu ZRIPS) ima registriran partner strožji pogoj, saj mora sredstva za življenje pridobiti iz svojega premoženja preden je upravičen do preživljanja, tega pogoja pa pri zakoncih v 50. členu ZZZDR ne zasledimo. Torej o prenehanju registrirane partnerske skupnosti odloča upravna enota, pri zakoncih pa sodišče.

Dedovanje je popolnoma drugače urejeno. V primeru smrti partnerja preživeli partner namreč ne sodi v okvir zakonitih dedičev. Partner lahko deduje le delež na skupnem premoženju. Pri oporočnem dedovanju ni nobenih omejitev ali posebnosti in lahko oporočitelj svojega istospolnega partnerja postavi za dediča celotnega ali dela svojega premoženja (enako kot katerokoli drugo osebo). Če pa ni oporoke, partner lahko deduje samo zapustnikov delež na njunem skupnem premoženju (skupno premoženje). Gre torej zgolj za dedovanje zapustnikovega deleža na premoženju, ki ga partnerja ustvarita z delom v času trajanja skupnosti.

Premoženje, ki ga ima vsak od partnerjev ob registraciji skupnosti ali ga pridobi v času trajanja skupnosti drugače kot z delom, je njegovo posebno premoženje. Skupno premoženje se deduje po splošnih predpisih o dedovanju, kar pomeni, da so dediči zapustnikovi potomci, starši, bratje in sestre, dedki in babice in tako naprej. Istospolni partner lahko deduje zapustnikovo posebno premoženje zgolj kot oporočni dediči, to je, če ga zapustnik z oporoko postavi za dediča. Delež na skupnem premoženju se deduje po splošnih pravilih zakonitega dedovanja. Tako npr. delež zapustnika, ki ima otroke, dedujejo preživeli partner in otroci po enakih delih (npr. vsak 1/4, če ima zapustnik 3 otroke). Torej na podlagi 22. člena ZRIPS deduje preživeli partner v vsakem primeru po zapustniku le zapustnikov delež skupnega premoženja (ne pa tudi posebnega).

Da je karkoli od teh možnosti sploh mogoče, morata partnerja svojo skupnost registrirati. Zmotno je prepričanje, da skupnost nastane, kot pri heteroseksualnih parih, s samim dejstvom skupnega življenja. Šele z registracijo lahko začne nastajati

skupno premoženje, ki je edino predmet dedovanja, po zgoraj opisanih posebnih pravilih. Večina ljudi pred svojo smrtjo, zlasti če ta nastopi nepričakovano (nesreča itd.), ne napiše oporoke. V takem primeru bi bil preživeli partner glede na sedaj predlagano ureditev popolnoma nezaščiten, saj v taki situaciji ne bi dedoval popolnoma nič.

Pri zakonski zvezi so stvari precej jasne. Kadar zapustnik napiše oporoko, dedujejo osebe, ki so navedene v oporoki in morebitni nujni dediči (nujni dedič), ki jih v oporoki ni. Če pa oporoke ni ali je ta neveljavna, dedujejo zapustnikovo premoženje osebe, ki so bile z zapustnikom v določenem razmerju: v sorodu, v zakonski zvezi ali v zunajzakonski skupnosti. Te osebe imenujemo zakoniti dediči (zakoniti dedič) in so razdeljene v tri dedne rede. Velja pravilo, da dediči bližnjega dednega reda izključujejo od dedovanja osebe bolj oddaljenega dednega reda. Prvi dedni red: zapustnikovi potomci, zakonec, zunajzakonski partner; drugi dedni red: starši, zakonec, zunajzakonski partner zapustnika; tretji dedni red: dedi in babice zapustnika, če ni nobenega dediča, postane zapuščina last Republike Slovenije.

Sklenitev istospolne partnerske skupnosti državljanu brez slovenskega državljanstva ne omogoča pridobitev državljanstva, kot je to omogočeno pri sklenitvi zakonske zveze. V primeru bolezni drugega partnerja, partnerju ne daje statusa ožjega družinskega člana, ki je bistven za enakopraven položaj partnerja v razmerju do drugih sorodnikov partnerja ter za uveljavljanje osnovnih pravic iz naslova zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja, kot imajo to pravico zakonci. Onemogočena je pravica istospolnih partnerjev do bolniškega dopusta za nego partnerja, ki jo zakonodaja zakoncema jasno dopušča. Prav tako je izključena pravica do najema kreditov med partnerjema, uveljavitev dohodninske olajšave za vzdrževanega partnerja, pravica do obiskov v zaporu, priporu in podobno, vse pravice iz naslova zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja (pravica do zavarovanja po partnerju). Neurejeno razmerje se kaže na področju socialne varnosti, kjer ni omogočen dostop do zavarovalnih shem, ki zadevajo zaposlitev. Pravica do zasebnega in družinskega življenja je ogrožena zaradi nepriznavanja statusa istospolne družine in pravne praznine na tem področju. Socialna nezaščitenost istospolnih partnerskih skupnosti vodi v večjo socialno ogroženost.

4.2 DEJAVNOST IN PRISTOJNOSTI JAVNIH ORGANOV NA PODROČJU ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJE ISTOSPOLNIH PARTNERSKIH SKUPNOSTI

ZZZDR in ZRIPS v mnogih določbah nalaga javnim organom dolžnost in pravico, da sodelujejo v družinsko-pravnih razmerjih, predvsem kadar je potrebno varovati interese otrok in oseb, ki ne morejo skrbeti same zase, za svoje pravice in interese. V sporih glede določenih družinskih razmerij odloča sodišče, ki je dolžno upoštevati predvsem interese oseb, ki uživajo posebno varstvo države (otroci ob razvezi staršev). ZZZDR daje v pristojnost sodišča tudi nekatere nepravdne zadeve. Po

ZZZDR opravljajo organi socialnega varstva tudi pomoč družini. Omogočajo nastajanje zdravih zakonskih zvez in preprečujejo razpad. Socialnovarstveno dejavnost na družinsko pravnem področju izvajajo predvsem Center za socialno delo. O pritožbah zoper odločbe Centri za socialno delo odloča pristojno ministrstvo. Center za socialno delo ima javna pooblastila za upravno odločanje v družinskih zadevah z možnostjo uporabiti sredstva prisile za izvršitev ukrepov oz. odločitev. Tako Center za socialno delo npr. dovoli mladoletniku skleniti zakonsko zvezo. Krajevna pristojnost Centra za socialno delo je območje, na katerem ima oseba, ki potrebuje varstvo, stalno prebivališče (oz. po začasnem ali po zadnjem začasnem ali stalnem prebivališču ali po kraju, kjer je nastal povod za postopek). Za mladoletnike se določa pristojnost po stalnem bivališču tistega od staršev, pri katerem živi. Center za socialno delo je dolžan uporabljati pravila splošnega upravnega postopka, razen če so z zakonom predpisana posamezna posebna pravila. Postopek se začne na zahtevo upravičenca ali njegovega zakonitega zastopnika in po uradni dolžnosti Centra socialno delo, kadar ta izve, da je treba določeni osebi nuditi varstvo. Pobudo za uvedbo po uradni dolžnosti lahko da zakonec aliotroci, osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu z osebo, ki je potrebna varstva. Podatki, katere izvejo delavci socialnega varstva pri vodenju postopkov, so zaupni in tajni.

Pri registraciji istospolne partnerske skupnosti upravna enota odloči o vlogi za prenehanje skupnosti z upravno odločbo, o drugih pravnih razmerjih, ki izhajajo iz te skupnosti, odloča stvarno pristojno sodišče.

Upravna enota je prav tako pomembna na področju matičnega registra. Matični register je računalniško vodena baza podatkov, v katero se vpisujejo matična dejstva: rojstvo, zakonska zveza in smrt ter druga dejstva, določena z zakonom. Matični register je razvid osebnih stanj državljanek in državljanov Republike Slovenije in razvid rojstev, zakonskih zvez in smrti tujih državljanek in državljanov, ki so nastala na območju Republike Slovenije. Sestavni del matičnega registra je zbirka listin, ki so podlaga za vpis v matični register. Izpiski iz matičnega registra in potrdila, ki se izdajajo na podlagi vpisov v matični register, imajo dokazno moč javnih listin (ZMatR, 2. člen).

Za vpis matičnega dejstva v matični register je pristojna upravna enota, na območju katere je matično dejstvo nastalo (ZMatR, 3. člen). Matičar odloča v upravnem postopku ali usklajuje uradne evidence na področjih, kot so: vpis rojstva, vpis sklenitve zakonske zveze, vpis registracije istospolne partnerske skupnosti, vpis smrti na podlagi odločbe, priznanje očetovstva, priznanje materinstva, sprememba priimka po razvezi, sprememba osebnega imena, pridobitev državljanstva in prenehanje državljanstva.

IZDAJA IZPISKA IZ MATIČNEGA REGISTRA O SKLJENJENI ZAKONSKI ZVEZI

Zakonska zveza, sklenjena na območju Republike Slovenije, se vpiše v uradno evidenco - matični register na podlagi listine o sklenitvi zakonske zveze. Zakonska zveza slovenskega državljanca, sklenjena v tujini, se vpiše v matični register na

podlagi izpiska o sklenjeni zakonski zvezi, ki ga izda tuj organ. Kolikor izpisek tujega organa ni izdan na mednarodnem obrazcu, mora biti overjen in preveden.

Izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi se izda na predtiskanem obrazcu za notranji promet ali na mednarodnem obrazcu po Pariški in Dunajski konvenciji. Izpisek ima dokazno moč javne listine.

Izda se posamezniku, na katerega se vpis nanaša. Izdajo izpiska lahko s privolitvijo osebe, na katero se vpis nanaša, zahteva tudi druga oseba.

Posameznik lahko zaprosi za izdajo izpiska na upravni enoti (Oddelek za matične zadeve) osebno ali preko portala e-uprava s kvalificiranim digitalnim potrdilom. Če posameznik zaprosi za izpisek na upravni enoti, mora priložiti veljaven osebni dokument, na podlagi katerega uradna oseba preveri njegovo identiteto, in overjeno pisno privolitev osebe, na katero se vpis nanaša, če zahteva izpisek za drugo osebo. V primeru e-vloge za izdajo izpiska pa mora posameznik po elektronski poti poslati elektronsko podpisano in izpolnjeno vlogo za izdajo izpiska iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi in overjeno skenirano pisno privolitev osebe, na katero se vpis nanaša, če zahteva izpisek za drugo osebo. Upravna enota preveri identiteto posameznika na podlagi uradnih evidenc in veljavnost elektronskega podpisa. Upravna enota izdani izpisek prosilcu pošlje po pošti.

Na območjih, določenih z zakonom, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, se izdajajo izpiski v slovenščini in jeziku narodne skupnosti.

Pristojni organ je Ministrstvo za notranje zadeve, za izvajanje so pristojne Upravne enote. Pritožbeni organ pa je Ministrstvo za notranje zadeve (Državni portal Republike Slovenije, 2009).

IZDAJA POTRDILA IZ MATIČNEGA REGISTRA O REGISTRACIJI ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI

Registracija istospolne partnerske skupnosti, registrirana na območju Republike Slovenije, se vpiše v uradno evidenco matični register. Pristojni organ izda iz registra na zahtevo upravičenca potrdilo o registraciji skupnosti ali potrdilo o prenehanju skupnosti. Potrdilo iz registra izda pristojni organ, ne glede na to, kje je bila vpisana registracija skupnosti.

Izpisek iz matičnega registra o registraciji istospolne partnerske skupnosti ali prenehanju skupnosti se izda na predtiskanem obrazcu za notranji promet ali na mednarodnem obrazcu po Pariški in Dunajski konvenciji. Izpisek ima dokazno moč javne listine.

Izda se posamezniku, na katerega se vpis nanaša. Izdajo izpiska lahko s privolitvijo osebe, na katero se vpis nanaša, zahteva tudi druga oseba.

Potrdilo se lahko izda v elektronski ali fizični obliki. Posameznik lahko zaprosi za izdajo izpiska na upravni enoti (Oddelek za matične zadeve) osebno ali preko portala e-uprava s kvalificiranim digitalnim potrdilom. Če posameznik zaprosi za izpisek na upravni enoti mora priložiti veljaven osebni dokument, na podlagi katerega uradna oseba preveri njegovo identiteto, in overjeno pisno privolitev osebe na katero se vpis nanaša, če zahteva izpisek za drugo osebo.

V primeru e-vloge za izdajo izpiska pa mora posameznik po elektronski poti poslati elektronsko podpisano in izpolnjeno vlogo za izdajo izpiska iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi in overjeno skenirano pisno privolitev osebe, na katero se vpis nanaša, če zahteva izpisek za drugo osebo. Upravna enota preveri identiteto posameznika na podlagi uradnih evidenc in veljavnost elektronskega podpisa. Upravna enota izdani izpisek prosilcu pošlje po pošti

Na območjih, določenih z zakonom, kjer živita avtohtoni italijanska in madžarska narodna skupnost, se izdajajo izpiski v slovenščini in jeziku narodne skupnosti.

Pristojni organi je Ministrstvo za notranje zadeve, za izvajanje so pristojne Upravne enote. Pritožbeni organ pa je Ministrstvo za notranje zadeve (Državni portal Republike Slovenije, 2009).

5 ZAKLJUČEK

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih je bil sprejet na podlagi Ustave. Ustava ureditev zakonske zveze in razmerja v njej prepušča zakonu.

Sklenitev zakonske zveze pomeni z zakonom ustanovljeno življenjsko skupnost moža in žene. Pravna ureditev zakonske zveze je osnova za njeno varstvo. Da pa se lahko zakonska zveza sklene, so potrebni naslednji bistveni pogoji, ki jih zakon predpisuje: privolitev mora biti svobodna, osebi morata biti različnega spola, potrebna je soglasna izjava volje, polnoletnost, duševna zrelost, razsodnost, ne sme iti za sorodstveno vez, navzočnost obeh zakoncev, namen ustvariti življenjsko skupnost. Če so ti pogoji izpolnjeni, se postopek sklenitve zakonske zveze lahko nadaljuje.

Zakon je predpisal obliko sklenitve zakonske zveze. Sklenjena mora biti pred pristojnim državnim organom, to je upravna enota, odvija pa se v dveh oblikah in sicer kot pripravljalna faza, kjer se bodoča zakonca najprej prijavita, nato pa kot sama sklenitev zakonske zveze. Pomembno pri sami sklenitvi zakonske zveze je tudi dejstvo, da lahko organ, ki je pristojen za samo sklenitev zakonske zveze, doleti sankcija za kršitev zahtev obličnosti, če niso upoštevana navodila, ki zahtevajo obličnost sklenitve zakonske zveze.

Če so izpolnjeni vsi pogoji za sklenitev zakonske zveze, se zakonska zveza skleni. Posledica sklenitve zakonske zveze ima pravno naravo. Pravne posledice sklenitve zakonske zveze segajo na osebno in premoženjsko področje. Kot najbolj drastična sprememba na osebem področju se kaže v statusu posameznika, kjer preide iz samskega v poročen, mladoletnik pa s tem pridobi poslovno sposobnost. Na premoženjskem področju pa je najbolj vidna sprememba pri premoženju. Premoženje, ki ga zakonca pridobita v času zakonske zveze, se šteje za skupno premoženje.

Kljub temu da je bila sklenjena zakonska zveza, lahko pride do neveljavne zakonske zveze. To dejstvo se zgodi tedaj, kadar je bila sklenjena zakonska zveza kljub temu, da niso bili podani pogoji za veljavnost ali pa so bile kršene določbe za njeno obličnost.

Prenehanje zakonske zveze se kaže v več oblikah. Zakon pozna prenehanje z razveljavitvijo, napake v obliki, s smrtjo enega ali obeh zakoncev, z razglasitvijo enega od zakoncev za mrtvega, ter z razvezo zakonske zveze.

Z razvezo zakonske zveze ta preneha po odločbi sodišča. Postopek se sproži s tožbo ali na podlagi sporazuma razveze zakoncev. Posledice razveze zakonske zveze se kažejo v pravni naravi, kot v prenehanju vseh osebnih dolžnosti zakoncev, ki jih predpisuje zakon. Prav tako se mora urediti položaj do skupnih otrok, če jih imata, in upoštevane morajo biti najboljše možne rešitve v razmerju do otrok.

V primeru, ko partnerja dalj časa živita skupaj in nista sklenila zakonske zveze, ju država varuje z institutom zunajzakonske skupnosti. Namen je zaščititi šibkejšega partnerja. Pogoj da je ta oblika sploh veljavna je, da gre za dalj časa trajajočo skupnost. Tudi pri tej obliki obstajajo pravne posledice, ki se tičejo premoženjskega režima, ter razmerja do skupnih otrok. Problem pri tem institutu se pokaže v tem, da se ne more določiti točnega datuma nastanka zunajzakonske skupnosti.

Zadnjih 60. let je veljalo, da je civilni obred sklenitve zakonske zveze navadno potekal ob sobotah. V času modernizacije in globalizacije se je tudi na tem področju veliko spremenilo. Praksa dokazuje dejstvo, da civilni obredi zakonske zveze v veliki meri potekajo v času izven uradnih ur upravne enote ali pa v času uradnih ur med tednom. Vzrok temu je dejstvo, da prebivalstvo sklene civilno zakonsko zvezo zgolj zaradi formalnosti. Temu dejstvu sledu tudi nov predlog Družinskega zakonika, kjer se daje večjo prožnost sklepanju zakonske zveze zunaj uradnih prostorov ter časa sklepanja in zahtev po obličnosti sklenitve zakonske zveze.

Kot največji trend se pojavlja upad sklenitve zakonske zveze povsod po svetu. Največji pokazatelj tega dejstva so skandinavske države, saj zakonska zveza tam izumira.

Obstajajo pa tudi ljudje, ki so istospolno usmerjeni. Zaradi tega je država Republike Slovenije izdala zakonodajo, namenjeno urejanju tega področja. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti je bil sprejet na podlagi Ustave in ustavne norme o enakopravnosti.

Registracija istospolne partnerske skupnosti temelji na zakonu, kot skupnosti dveh žensk ali dveh moških. Pogoji, da lahko sploh pride do registracije so naslednji: polnoletnost, eden od njih ne sme biti v zakonski zvezi, ne sme iti za sorodstveno vez, mora biti duševna zrelost pri obeh, privolitev mora biti svobodna, vsaj eden mora biti državljan Republike Slovenije. Dolžnost preverjanja izpolnitve pogojev je na strani upravne enote.

Zakon natančno predpisuje obliko in postopek registracije. Dodatna pojasnila v zvezi s postopkom pa rešuje Pravilnik o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Če niso upoštevani pogoji za registracijo istospolne partnerske skupnosti, upravna enota z upravno odločbo zavrne registracijo.

Registrirana istospolna partnerska skupnost ustvarja pravne posledice samo v primeru, če je registrirana. Enako, kot pri zakonski zvezi, se tudi tukaj posledice registracije pokažejo na osebnem in premoženjskem področju, le da Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti razmerja med partnerji in otroki ne opredeljuje.

Skupnost preneha z odločbo o prenehanju skupnosti, bodisi da partnerja nočeta živeti skupaj, s smrtjo enega od partnerjev ali pa z razglasitvijo partnerja za pogrešanega ali mrtvega.

Ko skupnost preneha, to vpliva na številna področja. Najpomembnejše področje pa je premoženje, ki se deli, o delitvi se partnerja dogovorita sama ali pa zaporosita sodišče.

V praksi se je pokazala potreba po novi ureditvi 22. člena ZRIPS, ki ureja dedovanje. Tu se pokaže pomanjkljivost sedanje ureditve v tem, da je sedanja ureditev v nasprotju z ustavnim načelom enakosti pred zakonom in da člen preenakomerno posega v ustavno pravico do dedovanja. Prav tako so se pokazale velike kritike na pravno vsebino celotnega zakona.

Slovenija je povzela model ureditve registracije istospolnih partnerjev po skandinavskih državah in sprejela številne dokumente EU, ki naj bi odpravili diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti.

Pri primerjavi obeh oblik sklenitve in registracije se največja in najbolj občutna razlika prikaže v tem, da partnerja pri registraciji ne moreta izbrati skupnega priimka kot to lahko storita zakonca. Prav tako ZZZDR določa večjo prednostno obravnavo sporov v zvezi z zakonsko zvezo pred pristojnimi sodišči, medtem ko ZRIPS napotuje le na pravdni postopek. Razlika je vidna tudi pri razvezi zakonske zveze in prenehanju registracije, o razvezi vedno odloča sodišče pri prenehanju pa upravna enota.

Na področju zakonskih zvez in registracij istospolnih partnerskih skupnosti je dejavnost in pristojnost javnih organov najpomembnejši člen. Največji vplivni organ je upravna enota in z njim Ministrstvo za notranje zadeve, vplivna pa so še pristojna sodišča ter Centri za socialno delo.

LITERATURA

1. BERGANT Milica. Družina, zakon, ljubezen na razpotjih. Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, 1981.
2. BOHORIC Polona. Civilna poroka pred matičarjem. Poroka. 2006, posebna izdaja.
3. GREIG Tatjana, VELIKONJA Nataša. Primerjalna analiza Evropske zakonodaje na področju istospolnih partnerskih skupnosti.
URL:=« http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo/1920/lesbo_19_20_analiza.pdf«. 23. 6. 2003.
4. JEROVŠEK Tone, TRPIN Gorazd, BUGARIČ Bojan, HORVAT Mitja, KERŠEVAN, Erik, KOVAČ Polonca, MUŽINA Aleksij, PLIČANIČ Senko, VESEL Tomaž, VIRANT Gregor. Zakon o splošnem upravnem postopku s komentarjem. Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in Nebra, Ljubljana, 2004.
5. JEROVŠEK Tone, KOVAČ Polonca. Posebni upravni postopki. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2008.
6. JEROVŠEK Tone. Upravni postopek in upravni spor. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2007.
7. MERIN Yuval. Equality for same-sex couples. The legal recognition of gay partnership in Europe and the United State. Chichago and London. The University of Chichago Press, 2002.
8. Mitja Blažič. Pobuda za presojo ustavnosti.
URL=«<http://mitjablazic.blogspot.com>«. 3. 10. 2006
9. MUSEK Janek. Ljubezen, družina, vrednote. Educy založba, Ljubljana, 1995.
10. PRIMORAC Igor. Etika in seks. Krtina, Ljubljana, 2002.
11. RIJAVEC Vesna. Primerjalno pravni prikaz urejanja premoženjskih razmerij izvenzakonskih partnerjev. Pravniki. 1992, let. 47 , št. 11/12, Pravna fakulteta, Ljubljana.
12. ZUPANČIČ Karel, NOVAK Barbara, ŽNIDARŠIČ Viktorija, KONČINA PETERNEL Matej. Reforma družinskega prava: predlog novih predpisov s komentarjem. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 2005.
13. ZUPANČIČ Karel, NOVAK Barbara. Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 2008.
14. ZUPANČIČ Karel, Novak Barbara. Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Uradni list Republike Slovenije, 2005.
15. ZUPANČIČ Karel. Oris družinskega prava. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 1993.

VIRI

1. Ustava Republike Slovenije. Ur. list RS, št. 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
2. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Ur.l. SRS, št. 15/1976, Ur.l. SRS, št. 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45 SOP: 1976-04-0644.
3. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Ur.l. RS, št. 65/2005.
4. Zakon o splošnem upravnem postopku. Ur.l. RS, št. 80/1999, Ur.l. RS, št. 70/2000, 52/2002, 73/2004, 22/2005-UPB1, 119/2005, 24/2006-UPB2, 105/2006-ZUS-1, 126/2007, 65/2008.
5. Kazenski zakonik. Ur.l. RS, št. 63/1994 (70/1994 popr.), Ur.l. RS, št. 23/1999, 60/1999 Odl.US: U-I-226/95, 40/2004, 95/2004-UPB1, 37/2005 Odl.US: U-I-335/02-20, 17/2006 Odl.US: U-I-192/04-16, 55/2008 (66/2008 popr.), 89/2008 Odl.US: U-I-25/07-43, 5/2009 Odl.US: U-I-88/07-17.
6. Zakon o matičnem registru. Ur. list RS, št. 37/2003, 39/2006, 59/2006-UPB1
7. Zakon o dedovanju, Ur.l. SRS, št. 15/1976, Ur.l. SRS, št. 23/1978, RS, št. 17/1991-I-ZUDE, 13/1994-ZN, 40/1994 Odl.US: U-I-3/93-17, 82/1994-ZN-B, 117/2000 Odl.US: U-I-330/97-28, 67/2001, 83/2001-OZ .
8. Zakon o upravnih taksah. Ur.l. RS, št. 8/2000, 44/2000, 81/2000, 33/2001-ZVet-1, 45/2001-ZZVR-1, 42/2002, 18/2004, 91/2005, 131/2006-ZPCP-2 (5/2007 - popr.), 14/2007, 42/2007.
9. Zakon o pravnem postopku. Ur.l. RS, št. 26/1999, Ur.l. RS, št. 83/2002 Skl.US: U-I-21/02-6, 96/2002, 12/2003-UPB1, 58/2003 Odl.US: U-I-255/99-28, 73/2003 Skl.US: U-I-137/00-21, 2/2004, 2/2004-ZDSS-1 (10/2004 popr.), 36/2004-UPB2, 69/2005 Odl.US: U-I-145/03-9, 90/2005 Odl.US: Up-258/03-14, U-I-74/05, 43/2006 Odl.US: U-I-55/04-10, Up-90/04-15, 69/2006 Odl.US: Up-236/04-16, U-I-314/06, 52/2007, 73/2007-UPB3, 101/2007 Odl.US: Up-679/06-66, U-I-20/07, 102/2007 Odl.US: Up-2089/06-31, U-I-106/07, 45/2008-ZArbit, 45/2008, 62/2008 Skl.US: U-I-275/06-7, Up-811/07-7, 111/2008 Odl.US: U-I-146/07-34, 116/2008 Skl.US: U-I-253/07-6, Up-2118/06-6, 121/2008 Skl.US: U-I-279/08-8.
10. Temeljni zakon o posvojitvi. Ur.l. FLRJ, št. 30/1947, 24/1952, SFRJ, št. 10/1965, 29/1971, SRS, št. 51/1971, 15/1976-ZZZDR.
11. Uredba o upravnem poslovanju. Ur. list RS, št. 20/2005, 106/2005, 30/2006.
12. Konvencija o izdajanju izpiskov iz matičnih knjig v več jezikih – Dunajska konvencija. Ur. list SFRJ – mednarodne pogodbe, št. 8/1991 in Ur. list RS, št. 54/1992.
13. Konvencija o izdajanju nekaterih tujini namenjenih izpiskov iz matičnih knjig – Pariška konvencija. Ur. list SFRJ – mednarodne pogodbe, št. 9/1967 in Ur. list RS, št. 54/1992.

14. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS, št.33/1994, Mednarodne pogodbe, št.7/1994-EKČŠ.
15. Listina o temeljnih pravicah v Evropski Uniji, 200/C 364/01.
16. Pravilnik o izvrševanju zakona o matičnem registru. Ur. list RS, št. 45/2004
17. Pravilnik o sklepanju zakonske zveze. Ur.l. RS, št. 71/2003, 131/2004, 73/2005, 55/2007, 31/2008.
18. Pravilnik o registraciji istospolnih partnerskih skupnosti. Ur.l. RS, št. 55/2006
19. Sklep o uskladitvi preživnin in o uskladitvi višine nadomestil preživnin. Ur.l. RS, št. 41/2001.

INTERNETNI VIRI

1. Društvo DIH. Pripombe in predlogi k Osnutku ZRIPS.
URL=«<http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/13/article/1966/5914/ee09c3fbf3>«.16. 4. 2009.
2. Državni portal Republike Slovenije. Matični register.
3. URL=« <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPrebivalci.euprava?zdid=853>«
07. 05. 2009.
4. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Mnenje vlade k pobudi za oceno ustavnosti ZRIPS.
URL=«<http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/13/article/1966/5914/ee09c3fbf3>«.04. 09. 2008.

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORICE

Izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom PRIMERJAVA POSTOPKOV SKLENITVE ZAKONSKE ZVEZE IN REGISTRACIJE ISTOSPOLNE PARTNERSKE SKUPNOSTI pod mentorstvom doc. dr. Polonce Kovač. Dovoljujem objavo diplomskega dela v pdf. obliki na internetu v skladu s pravili Fakultete za upravo.

Martina JERAS

Diplomsko delo je lektorirala Betka Pohlin, uni. dipl. soc. in prof. slov. j., zaposlena na Srednji šoli za oblikovanje in fotografijo v Ljubljani, Gosposka ulica 18.

